

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra práva

Diplomová práce

**Církevní restituce a financování církví v zemích
Visegrádu**

Bc. Marek Hájek

© 2020 ČZU v Praze

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

Bc. Marek Brzák

Hospodářská politika a správa
Hospodářská a kulturní studia

Název práce

Církevní restituce a financování církví v zemích Visegrádu

Název anglicky

Church Restitutions and Financing in Visegrad Countries

Cíle práce

Cílem diplomové práce je na základě rozboru platné právní úpravy vyhodnotit přístup zemí Visegrádské skupiny k církevním restitucím a financování církví a jejich vyhodnocení z pohledu platné právní úpravy. Na základě provedeného výzkumu vyhodnotit právní úpravu realizace církevních restitucí a financování církví v zemích Visegrádu.

Metodika

- Shromáždění a prostudování literatury pro zpracování zadané práce s využitím metody excerptce
- Roztřídění dle předem stanovených klíčových znaků a provedení obsahové analýzy právních textů jednotlivých částí
- Získání podkladů pro analytickou část práce – konzultace s odborníky, rozhovory, statistická data.
- Vyhodnocení získaných dat metodou syntézy pro zpracování aplikační části práce.
- Sumarizace výsledků, vlastní zjištění.
- Vyhodnocení, diskuze a závěr s využitím metody komparace teoretické a aplikační části práce.

Doporučený rozsah práce

60-80 stran

Klíčová slova

financování, restituce, Visegrád, církev, Česká republika, Maďarsko, Polsko, Slovensko, náboženská společnost, majetek, vrácení

Doporučené zdroje informací

- JÄGER, Petr. Zákon o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi: komentář. Praha: Wolters Kluwer, 2015. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7478-871-0.
- KALNÝ, Mojmir. Církevní majetek a restituce. Praha: Občanský institut, 1995. ISBN 8090165931.
- KŘEN, Jan. Čtvrt století střední Evropy: Visegrádské země v globálním příběhu let 1992 – 2017. Praha: Karolinum, 2019. ISBN 978-80-246-3977-2.
- KŘÍŽ, Jakub, ed. Náboženství a veřejná moc v zemích Evropské unie: sborník textů z konference = Religion and Public Authority in European Union Countries : conference proceedings. Praha: Ministerstvo kultury České republiky, 2009. ISBN 978-80-86310-86-2.
- KUBAČÁK, Antonín a Karel JACKO. Restituce zemědělského a lesního majetku. 2., upr. a rozš. vyd. Praha: Ministerstvo zemědělství, 2012. ISBN 978-80-7434-090-1.
- KUBAČÁK, Antonín. Církevní majetek v proměnách času: restituce historického majetku církví v resortu Ministerstva zemědělství. I. vydání. Praha: Ministerstvo zemědělství, 2016. ISBN 978-80-7434-315-5.
- MORAVČÍKOVÁ, Michaela (ed). Reštitúcie cirkevného majetku. Vyd. 1. Bratislava: Ústav pre vzťahy štátu a cirkví, 2010. ISBN 978-80-89096-48-0.
- REKTOŘÍK, Jaroslav. Ekonomická dimenze křesťanství a církve: její reflexe v ČR. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2000. ISBN 80-210-2293-0.
- TRETERA, Rajmund Jiří. Stát a církev v České republice. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002. Právo (Karmelitánské nakladatelství). ISBN 80-7192-707-4.
- VYKOUKAL, Jiří. Visegrád: možnosti a meze středoevropské spolupráce. Praha: Dokořán, 2003. Bod (Dokořán). ISBN 80-86569-34-9.
-

Předběžný termín obhajoby

2020/21 LS – PEF

Vedoucí práce

JUDr. Jana Borská, Ph.D.

Garantující pracoviště

Katedra práva

Elektronicky schváleno dne 2. 10. 2019

JUDr. Jana Borská, Ph.D.

Vedoucí katedry

Elektronicky schváleno dne 14. 10. 2019

Ing. Martin Pelikán, Ph.D.

Děkan

V Praze dne 04. 02. 2021

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou diplomovou práci "Církevní restituce a financování církví v zemích Visegrádu" jsem vypracoval(a) samostatně pod vedením vedoucího diplomové práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu použitých zdrojů na konci práce. Jako autor(ka) uvedené diplomové práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušil autorská práva třetích osob.

V Praze dne 31. 03. 2021

Poděkování

Rád bych touto cestou poděkoval JUDr. Janě Borské, PhD. za její vstřícnost, trpělivost a odborné vedení při psaní této práce. Dále bych rád poděkoval svému bratrově Ing. Ondřeji Hájkovi, MSc. za pomoc při dokončování práce.

Církevní restituce a financování církví v zemích Visegrádu

Abstrakt

Diplomová práce se zabývá církevními restitucemi a financováním církví v zemích V4. Teoretická část práce vymezuje základní definice podstatné pro zadané téma. Dále jsou popsány historický vývoj a současná právní úprava církevních restitucí a financování církví v jednotlivých zemích V4. V aplikační části jsou vyhodnoceny církevní restituce z pohledu platné právní úpravy a také přístup jednotlivých států. Na tuto část navazuje ekonomická analýza financování v České republice. Tato kapitola je zakončena kratším zhodnocením financování v ostatních zemích V4. Z komparace teoretické a praktické části práce vyplynulo, že právní úpravy církevních restitucí v jednotlivých zemích jsou si poměrně podobné, kdy státy nejprve uznaly majetkové vyrovnání a následně přijaly právní úpravu k vyřešení této problematiky. Dalším společným prvkem byla nutnost církví dokázat původní vlastnictví. Rozdíl byl nalezen ve vydávání majetku, a to zejména osobách či institucích, jež měly vydávání za úkol. Česká republika se vyjímá z časového horizontu v rámci církevních restitucí, neboť tuto problematiku začala řešit výrazně později než ostatní státy V4. Financování církví se liší v každé zemi a jediným společným znakem jsou určité daňové úlevy. Krátké rozhovory vhodně doplnily zjištěné poznatky autora.

Klíčová slova: financování, restituce, Visegrád, církev, Česká republika, Maďarsko, Polsko, Slovensko, zákon, majetek, vrácení

Church Restitutions and Financing in Visegrad Countries

Abstract

The diploma thesis pursues church restitutions and church financing in the V4 countries. The theoretical part of the thesis establishes the basic definitions for the given topic. Furthermore, the historical development and current legal regulations of church restitutions and financing of churches in individual V4 countries are described. In the practical part, church restitutions are evaluated from the point of view of valid legal regulations and approaches of individual states. This part is followed by an economic analysis of financing in the Czech Republic. This chapter concludes with a shorter evaluation of funding in other V4 countries. The comparison of theoretical and practical parts of the work showed that the legal regulations of church restitutions in individual countries are similar, when at first states already had property settlement and subsequently adopted legislation to address this issue. Another common element was the need for churches to prove original ownership. A difference was found in the issuance of property, especially personally or institutionally, which must be spent on the task. The Czech Republic is negotiating from the time horizon within the framework of church restitutions, which began to address this issue later than other V4 states. Church funding varies from country to country, and one common feature are certain tax exemptions. Short interviews appropriately completed author's findings.

Keywords: financing, restitution, Visegrad, church, Czech Republic, Hungary, Poland, Slovakia, law, property, refund

Obsah

1 Úvod	12
2 Cíl práce a metodika.....	14
2.1 Cíl práce.....	14
2.2 Metodika.....	14
2.2.1 Metodika teoretické práce	14
2.2.2 Metodika praktické práce	15
3 Teoretická východiska	16
3.1 Právní vztahy mezi církví a státem	16
3.1.1 Mezinárodní a smluvní konfesní právo.....	16
3.1.2 Evropské konfesní právo	16
3.2 Dělení vztahů mezi církví a státem.....	16
3.2.1 Hledisko společenského modelu.....	17
3.2.1.1 Konfesijní stát.....	17
3.2.1.2 Sekulární stát	18
3.2.2 Způsob právní úpravy vztahů státu a církve.....	19
3.2.2.1 Konkordátní stát.....	19
3.2.2.2 Nekonkordátní stát.....	19
3.3 Přístupy k řešení církevních restitucí	20
3.3.1 Obecný restituční zákon	20
3.3.2 Výčtový restituční zákon.....	20
3.3.3 Finanční kompenzace.....	21
3.3.4 Mezinárodní smlouva se Svatým stolcem	21
3.3.5 Akt moci výkonné.....	21
3.3.6 Rozhodnutí soudu	21
3.3.7 Opomenutí	21
3.4 Visegrádská skupina.....	22
3.5 Status církví v zemích Visegrádské skupiny	22
3.5.1 Právní vývoj v oblasti církví v ČSR a ČR.....	22
3.5.1.1 Církevní restituce.....	26
3.5.1.2 Financování církví v ČSR a ČR.....	29
3.5.2 Právní vývoj v oblasti církví v Maďarsku	31
3.5.2.1 Církevní restituce.....	32
3.5.2.2 Financování církví.....	34
3.5.3 Právní vývoj v oblasti církví v Polsku	35

3.5.3.1	Církevní restituce.....	36
3.5.3.2	Financování církví	37
3.5.4	Právní vývoj v oblastí církví na Slovensku.....	38
3.5.4.1	Církevní restituce.....	39
3.5.4.2	Financování církví	40
4	Vlastní práce.....	42
4.1	Přístup k restitucím a jejich současný stav v jednotlivých zemích V4.....	42
4.1.1	Přístup zemí V4 k církevním restitucím z časového hlediska.....	47
4.2	Analýza financování CNS v České republice	49
4.2.1	Přepokládaný cash flow CNS.....	52
4.3	Financování církví v ostatních zemích V4.....	54
5	Výsledky a diskuse.....	57
5.1	Vyhodnocení církevních restitucí v zemích V4	57
5.1.1	Vyhodnocení financování církví v zemích V4.....	58
5.1.2	Vyhodnocení rozhovorů.....	59
6	Závěr	61
7	Seznam použitých zdrojů	63
7.1	Literatura	63
7.2	Právní předpisy	63
7.3	Internetové zdroje	65
8	Přílohy.....	66

Seznam obrázků

Obrázek č. 1: Společenský model vztahu státu a církví.....	17
--	----

Seznam tabulek

Tabulka č. 1 - Církve s největšími finančními náhradami	29
Tabulka č. 2 - Dohody o vydání majetku.....	42
Tabulka č. 3 - Roční přehled dohod o vydání majetku	43
Tabulka č. 4 - Rozhodnutí v řízení o vydání zemědělské nemovitosti	43
Tabulka č. 5 - Roční přehled rozhodnutí o vydání majetku	44
Tabulka č. 6 - Podíly vyplacených finančních náhrad jednotlivým CNS	45
Tabulka č. 7 - Počet žádostí ostatních církví.....	46
Tabulka č. 8 - Srovnání návrhů restitučního zákona.....	48
Tabulka č. 9 - Výdaje státu na CNS ve srovnání s celkovými výdaji.....	51
Tabulka č. 10 - Cílové zhodnocení investic	53
Tabulka č. 11 - Příspěvky jednotlivým církvím za rok 2020	56

Seznam grafů

Graf č. 1 - Vývoj počtu duchovních.....	49
Graf č. 2 - Vývoj výše finanční podpory.....	50
Graf č. 3 - Cash flow CNS.....	52

Seznam použitých zkratk

V4	Visegrádská čtyřka (skupina)
CNS	círky a náboženské společnosti
NCNS	neregistrované církve a náboženské společnosti
SPÚ	Státní pozemkový úřad
např.	například
zák.	zákon
ust.	ustanovení
Z. z.	zbierka zákonov

1 Úvod

Náboženská víra byla nedílnou součástí lidských dějin, jejíž důležitost přetrvává dodnes. S vývojem společnosti bylo nutné uzákonit svobodu náboženského vyznání, ale také církve samotné. V dnešním moderním světě náboženská svoboda brána jako samozřejmost ve většině zemí, ale ne vždy tomu tak bylo. Byly zde období, kdy náboženství ve společnosti nebylo vítané a není potřeba jít hluboko do minulosti. Rozšíření socialistického režimu napříč Evropou po druhé světové válce znamenalo pro náboženský život velkou ránu, jelikož se v podstatě jedná o dva protipóly, které vedle sebe nemohou fungovat. Toto také potkalo také státy Visegrádské skupiny (dále jen V4). Představitelé komunistických vlád se snažili odstranit náboženskou víru ze společnosti nejrůznějšími způsoby. Jednalo o oficiální nařízení v podobě zákonů či jiných závazných pravidel, ale také bezdůvodné zákazy nebo zkonstruované skutečnosti, jak tomu bylo v případě kněze Josefa Toufara. Zásahy do ekonomické základny církví byly častou praxí a velmi účinné.

Po politickém uvolnění v devadesátých letech 20. století byla novými demokratickými vládami opět zaručena náboženská svoboda, častokrát prostřednictvím Ústavy. Církve si mnohé vytrpěli a křivda ze strany státu byla uznána. Političtí představitelé se začali zabývat napravením těchto křivd a také zlepšováním vzájemných vztahů. Začalo období schvalování restitučních zákonů, které měly za úkol vrátit původní majetek církvím a pokud to nebylo možné, tak byla poskytnuta finanční kompenzace. Zákon nově ošetřoval financování církví či rušil zastaralé právní předpisy, jejichž výklad byl často mylný. Tyto změny znamenaly pro stát jisté finanční výdaje, které se ovšem vracejí v podobě společenské prospěšnosti. Církevní restituce jsou dlouhodobé procesy, které se často vytvoří silnou veřejnou i politickou debatu. Může vyvstat dokonce vyvstat otázka konfesijního a sekulárního státu, na kterou není jednoduchá odpověď.

Jedinečný podobný osud států V4 vytváří velmi zajímavou problematiku a je příhodné se jí zabývat. Každý stát je rozdílný svou historií a svým komunistickým obdobím, jehož pozůstatky můžeme vidat denně. Také proto se liší jednotlivé způsoby řešení výše zmíněných křivd. Jakým směrem se jednotlivé země vydaly bylo ovlivněno vícero faktory. Ať už se jedná o politické klima, vzájemné vztahy, náboženská historie, názor veřejnosti či ekonomické možnosti. Státy měly svá specifika i mimo právní normy, které příležitostně způsobovaly potíže a vyvolávaly horkou veřejnou diskusi. V některých případech plnily poměrně důležitou funkci.

Autor si vybral téma, neboť může poskytnout zajímavý pohled na problematiku církevních restitucí a financování církví v zemích V4 na základě jejich podobného vývoje. Zároveň se autor pokusí o rozšíření své bakalářské práce, v níž se podrobně zabýval právní úpravou církevních restitucí v ČR a na Slovensku. Jedná se vhodně zvolené téma pro obor Hospodářská a kulturní studia.

2 Cíl práce a metodika

2.1 Cíl práce

Cílem teoretické části diplomové práce je na základě rozboru dostupných zdrojů zpracovat problematiku církevních restitucí a financování církví jak v kontextu historického vývoje, tak i současného stavu se zaměřením na platnou právní úpravu v jednotlivých zemích V4. Dílčím cílem je shrnutí základních pojmů spojených s církvemi a státem.

Cílem praktické části je vyhodnocení církevních restitucí v zemích Visegrádské skupiny, přístup jednotlivých států k této problematice a financování církví z pohledu platné právní úpravy. Dílčím cílem je analýza statistických a ekonomických dat, vyhodnocení krátkých dotazů s návrhem nápravy případných zjištěných nedostatků.

2.2 Metodika

2.2.1 Metodika teoretické práce

V teoretické části bude nejdříve nutné shromáždit podklady, které se věnují tématu konfesního práva, církevních restitucí a financování církví. Na základě těchto podkladů bude možné uvést základní definice konfesně-právní problematiky. Velmi důležitým zdrojem pro tuto práci bude kniha *Náboženství a veřejná moc v zemích Evropské unie* od Jakuba Kříže. Tento sborník se věnuje jak problematice církevních restitucí, tak financování církví. Další užitečnou knihou pro práci od autora Jiřího R. Tretery s názvem *Stát a církev v České republice*. Konkrétní právní předpisy upravující církevní restituce a financování církví budou využity především u České a Slovenské republiky z důvodu jazyka a dostupnosti. Jedná se především o restituční zákony č. 428/2020 Sb., o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi, č. 283/1993 Zb., o zmírnění některých majetkových křivd způsobených církvím a náboženským společnostem. V teoretické části bude popsán historický vývoj v konfesně právní oblasti, jelikož je důležité porozumět dřívějším událostem, jež vedly k majetkovým křivdám. Po důkladném prostudování dostupných zdrojů bude popsán restituční proces v jednotlivých zemích V4 se zaměřením aktuální situaci. Obdobně bude zpracována část zabývající se financováním církví. Jedním ze zdrojů bude také autorova bakalářská práce *Právní úprava církevních restitucí v ČR a na Slovensku*.

2.2.2 Metodika praktické práce

Pro lepší uchopení problematiky bude v praktické části práce využita kvalitativní i kvantitativní forma výzkumu, ve které budou zpracovávána především druhotná data získaná z dostupných zdrojů. Následně bude využita metoda syntézy pro vyhodnocení církevních restitucí v zemích Visegrádu, a to jak z pohledu platné právní úpravy, tak jejich postoje z časového hlediska, což je podstatné především v České republice, kde byly navrhovány dva poměrně rozdílné zákony. Podrobně bude také zhodnocena současná situace vráceného majetku od Lesy ČR a Státního pozemkového úřadu, který měl v tomto procesu dvojí postavení.

Druhotná statistická data budou nejvíce využita při analýze financování církví v České republice, jelikož byla nastavena zajímavá pravidla pro další vývoj mezi státem a církvemi. Z pohledu České republiky se bude kapitola financování věnovat finanční zátěži na státní rozpočet. U církví a náboženských společností (dále jen CNS) bude krátce zpracováno zhodnocení investic, neboť právní úprava v budoucnu počítá s finanční samostatností. Financování bude také vyhodnoceno u ostatních zemí V4, ovšem méně podrobně z důvodu dostupnosti dat.

V práci bude zastoupen také kvalitativní výzkum. Pro potřeby této práce bude uskutečněn krátký rozhovor se zástupci úřadů či institucí, jež se nějakým způsobem podílejí na řešení otázky církevních restitucí či financování církví. Budou kontaktována různá ministerstva v zemích V4, a to zejména ministerstva kultury, financí či vnitra. Dalšími úřady byly ústavní soudy a případy České a Slovenské republiky také pozemkové úřady. Rozhodující pro výběr bude relevantnost institucí k problematice podle dojmu autora. Těmto vybraným úřadům budou zaslány tři kratší dotazy ve formě otevřených otázek, neboť se jedná pouze o doplňkový výzkum a jeho výstupy netvoří jádro této práce. Získané poznatky z tohoto výzkumu budou vhodně doplňovat autorova zjištění a budou vyhodnoceny v předposlední kapitole.

Poznatky z teoretické a praktické části budou srovnány v kapitole výsledky a diskuse. Budou zde vyhodnoceny společné znaky církevních restitučních procesů a financování církví v jednotlivých zemích V4. Dále zde bude sepsáno zamyšlení nad problematikou vztahů státu a církve z širšího pohledu. V této kapitole bude autor uvádět svůj názor. Poslední kapitolou bude závěr obsahující nejpodstatnější zjištění této práce a návrhy možného řešení.

3 Teoretická východiska

Teoretická východiska se týkají základních pojmů církve a státu, na které bude navazovat právní vývoj, církevní restituce a financování církví v jednotlivých zemích V4.

3.1 Právní vztahy mezi církví a státem

Vztahy mezi církví a státem jsou upravovány konfesním právem. Jedná se o disciplínu, jejímž předmětem jsou právní normy týkající se náboženských společností. Název je odvozen od termínu *konfese*, čímž se některé státy snažily vyjádřit rovnoprávnost odlišných vyznání. Především se týkají především obecného a vnitrostátního pojetí. Dále jde konfesní právo rozdělit na mezinárodní a smluvní konfesní právo a evropské konfesní právo.

3.1.1 Mezinárodní a smluvní konfesní právo

Jedná se především o mezinárodněprávní ochranu svobody náboženství a víry, v čemž je také zahrnuta ochrana církví a náboženských společností. Jde především o právní normy vyplývající z multilaterálních mezinárodních dohod mezi různými státy či mezi různými státy a Apoštolským stolcem a z dvoustranných smluv mezi jednotlivými státy a Apoštolským stolcem.

3.1.2 Evropské konfesní právo

Vzniká také tvorba konfesního práva na evropské úrovni, což je zaměřeno jak členské státy různých evropských společenství, tak na budoucí uchazeče. Podobně jako mezinárodní konfesní právo se zaměřuje především na ochranu svobody vyznání.

3.2 Dělení vztahů mezi církví a státem

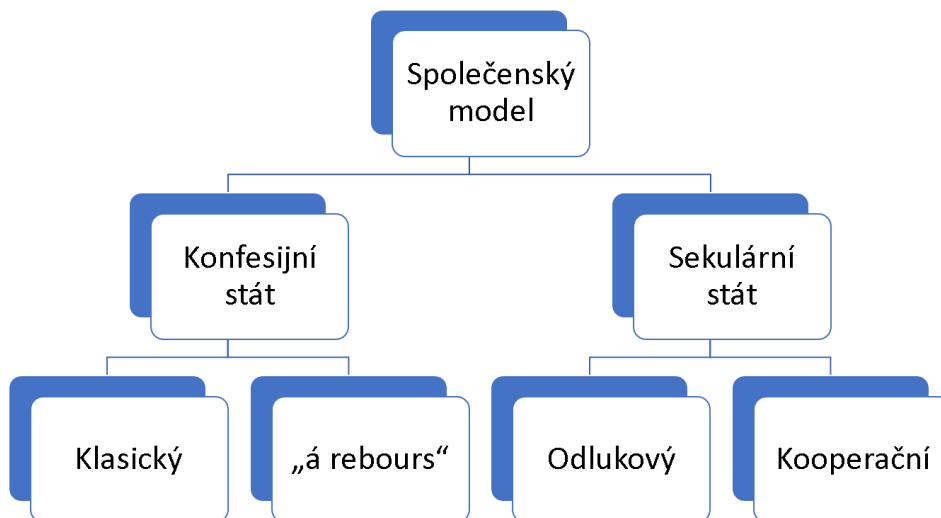
Vztahy mezi církví a státem mají mnoho rozdílů ale i podobností, z toho důvodu se dělí podle dvou kritérií, kterými jsou hledisko společenského modelu a způsob právní úpravy vztahů státu a církve.¹

¹ *Aktuální problémy polského konfesního práva* [online] Revue pro církevní právo číslo 11 3/9 [citováno 04. 03. 2021] Dostupné online: <http://specp.prf.cuni.cz/11/kruk.htm>

3.2.1 Hledisko společenského modelu

Dle soudobého konfesního práva z hlediska vztahu státu k jednotlivým církvím a náboženským společnostem se státy rozdělují na konfesní a sekulární. V dalších řádcích budou krátce představeny oba modely.

Obrázek č. 1: Společenský model vztahu státu a církvi

Zdroj: Vlastní zpracování

3.2.1.1 Konfesijní stát

V podrobnějším dělení lze konfesijní stát rozdělit na konfesijní stát klasický a konfesijní stát s opačným předznamenáním. První uvedený je definován jako stát „v němž vykonavatelé státní moci upřednostňují jedno náboženství nebo jen jedno vyznání v rámci určitého náboženství“.² Typicky se jedná o státy s islámským vyznáním. V Evropě je charakteristickým konfesijním státem Řecko s pravoslavnou církví jakožto státním náboženstvím. Tyto konfesijní státy se ještě mohou dělit na toleranční a netoleranční, tedy zda jiné vyznání či ateismus absolutně vylučují či alespoň tolerují.

Konfesijní stát s opačným předznamenáním, francouzsky „á rebours“ je stát, který „povyšuje ideologii, jejíž součástí je ateismus, do postavení, jaké v konfesijních klasických

² TRETERA, Rajmund Jiří. Stát a církve v České republice. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002. Právo (Karmelitánské nakladatelství). str. 11. ISBN 80-7192-707-4.

státech má nějaké náboženství nebo vyznání“. Vhodným příkladem jsou státy s komunistickým režimem, ve kterých bylo oficiální náboženství nahrazeno ateismem. Je nutné podotknout vzhledem k tématu práce, že všechny státy Visegrádské skupiny si tímto obdobím v minulosti prošly.³

3.2.1.2 Sekulární stát

Jedná se o stát, který se neidentifikuje žádným vyznáním, náboženskou vírou či ateistickou ideologií. Sekulární neboli světský stát přistupuje ke všem náboženským společnostem paritně, tedy rovnocenně. Stát nejenže nepřekáží v činnostech církví, ale uznává jejich přínos ve společnosti a snaží se některé jejich činnosti podporovat a spolupracovat s nimi. Na základě této spolupráce se sekulární státy klasifikují na státy odlukové a kooperační. Toto rozdělení mělo význam spíše v minulosti, jelikož rozdíly mezi oběma skupinami se postupně snižují, i když některé důležité odlišnosti zůstávají.

Ve světském státu odlukovém byla prosazována odluka či dokonce rozluka státu a církve zejména ze dvou důvodů. Podstatou odluky bylo znemožnit nepotřebné a nesmyslné zasahování státu do záležitostí církví a jiných náboženských společností. Zároveň odluka zajišťovala jejich rovnocenné postavení. V některých státech bylo pomocí odluky docílit vytlačení církve na okraj společnosti, což bylo zapříčiněno dobovou intolerancí vůči náboženství. V zemích jako Irsko, Wales, Rusko, Polsko, Maďarsko byla zavedena odluka, ovšem v každém státě se lišila. Odlukový systém je tedy naprosto neucelený a v každém státu se pojat rozdílně. To je také příčina proč se tento termín nepoužívá v současných mezinárodněprávních dokumentech.

Sekulární stát kooperační je nejrozšířenějším modelem úpravy vztahů mezi státem a náboženskými společnostmi, který by šel charakterizovat jako neidentifikace za současné kooperace ve sféře obecného prospěchu. Také v odlukových státech, popsaných výše, lze nalézt určitá forma kooperace.⁴ Může se jednat o daňové úlevy, jmenování vojenského duchovenstva, podpora církevní školství či uznávání církevních statků. V kooperačních státech je ovšem kooperace brána mnohem rozsáhleji a zároveň je detailně upravena v právních předpisech. Kooperace mezi státem a církví je postavena na zkušenosti, že

³ TRETERA, Rajmund Jiří. *Stát a církev v České republice*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002. Právo (Karmelitánské nakladatelství). str. 12. ISBN 80-7192-707-4.

⁴ TRETERA, Rajmund Jiří. *Stát a církev v České republice*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002. Právo (Karmelitánské nakladatelství). str. 14. ISBN 80-7192-707-4.

náboženská činnost je klíčová pro jejich členy a s tím jim tímto poskytuje občanskou svobodu v oblasti života, která je pro ně nesmírně důležitá, avšak zároveň má velký vliv i na občany, kteří se náboženským společenstvem nehlasí. Náboženské společnosti jsou prospěšné pro společnost v celé řadě oblastí. Pomáhají v boji s kriminalitou, narkomanií a v jejich prevenci. Poskytují resocializační péči osobám propuštěným z vězení, bezdomovcům a uprchlíkům. Angažují se také v péči o staré a bezmocné lidi či hospicové péči o lidi s nevléčitelnými nemocemi. Rozšiřují povědomí o manželské a rodinné stabilitě, ochraně lidské důstojnosti a harmonickém vztahu k přírodě a životnímu prostředí. Šíření dobré víry může v určité míře pomoci proti působení některých extrémistických náboženských skupin. Z ekonomického hlediska fungují prospěšně na cestovní ruch, kdy duchovní památky jako kostely, kláštery a poutní místa lákají domácí i zahraniční turisty. Z předešlých řádků je patrné, že církve a náboženské společnosti mají velký vliv na celou společnost v daném státě a že podporování těchto společností je na místě. Většina států Evropské unie jsou státy světské kooperační a již jen „papírově“ odlukové státy jako Francie, USA a Brazílie směřují ke kooperačnímu systému.

3.2.2 Způsob právní úpravy vztahů státu a církve

Dle způsobu právní úpravy vztahů státu a církve dělíme státy na konkordátní a nekonkordátní.

3.2.2.1 Konkordátní stát

Konkordátní stát uzavírá s církví dvoustrannou mezinárodní smlouvu neboli konkordát, která se formulovala v evropském kulturním prostoru. V prostředí křesťanského nábožensko-politického dualismu, kde katolická církev zastoupena Apoštolským stolcem zajistila během své bohaté tradice veřejnoprávní subjektivitu v mezinárodních vztazích. Vlády jednotlivých států a Apoštolský stolec tedy spolupracují při řešení různých otázek a problémů veřejného života a uzavírají mezi sebou mezinárodní dohody.⁵

3.2.2.2 Nekonkordátní stát

Vztah k církví v nekonkordátní státě je určen výhradně jednostranně, z pozice svrchovanosti státu nad církví a je ukotven v zákoně.

⁵ Aktuální problémy polského konfesního práva [online] Revue pro církevní právo číslo 11 3/9 [citováno 4. 3. 2021] Dostupné online: <http://spcp.prf.cuni.cz/11/kruk.htm>

3.3 Přístupy k řešení církevních restitucí

Ekonomická samostatnost církví a náboženských společností ve sledovaných státech této práce byla během komunistického režimu značně omezena, a to jak z důvodu zabavení majetku, tak nedostatečného financování. Před popsáním jednotlivých přístupů je vhodné vysvětlit pojem restituce, jež Zoulík definuje jako „právní nástroj k odstranění křivd a bezpráví, způsobených veřejnou mocí. Tyto křivdy se opírají o právní normy nebo jiné akty, které po formální stránce jsou platné a účinné, ale jejichž obsah odporuje základním právním principům“.⁶

3.3.1 Obecný restituční zákon

Jedná o přístup, kde primární roli hraje vlastní iniciativa církví a náboženských společností nebo jimi zřizovaných právnických osob. V zákoně je uvedeno, které z těchto společností může žádat o vrácení svého původního majetku a také kde o něj mohou požádat. Zejména jde o stát, orgány veřejné moci nebo jiné právní subjekty. Zákon také obsahuje lhůtu po jejímž uplynutí veškeré nároky zanikají. Vždy je nutné zvážit, zda se zahájení restitučního procesu hospodářsky vyplatí a není tedy lepší se majetkového nároku zříct. Oprávněné strany mohou restituci vypořádat sami či s asistencí určeného orgánu.⁷

3.3.2 Výčtový restituční zákon

Jak již název napovídá, zákon představuje zejména seznam konkrétního majetku a náboženských právních osob, kterým bude vrácen. Předností je zvláště jeho konkrétnost, neboť přesně stanovuje co, komu a kdy se má vrátit. Další výhodou je jeho rychlost, neboť není potřeba tvorba dodatečných pravidel a podmínek. Největší výhodou tohoto zákona je současně jeho největším minusem, neboť pátrání po původním majetku může být problémové. Docházelo k přečíslování parcel, změnám v evidenci majetku nebo převodům mezi právními osobami. Komplikace při restitucích pramenily často z evidence nemovitostí, která obsahovala různé nedostatky.⁸

⁶ ZOULÍK, František. *Zamyšlení nad vyrovnáním státu s církvemi*. In: Narovnání vztahu mezi církvemi a státem. Eds. Petr, Kolář a Jakub, Kříž. Praha: CEVRO Institut, 2009. ISBN 978-80-87125-08-3.

⁷ KRÍŽ, Jakub, ed. *Náboženství a veřejná moc v zemích Evropské unie: sborník textů z konference*. Praha: Ministerstvo kultury ČR, 2009. str. 4. ISBN 978-80-86310-86-2.

⁸ KRÍŽ, Jakub, ed. *Náboženství a veřejná moc v zemích Evropské unie: sborník textů z konference*. Praha: Ministerstvo kultury ČR, 2009. str. 5. ISBN 978-80-86310-86-2.

3.3.3 Finanční kompenzace

Jedná se o vyplacení odškodného církvím a náboženským společnostem za jejich původní majetek, který jim byl odebrán nebo se jej museli zřeknout ve prospěch státu či orgánů moci veřejné. Zároveň se církve a náboženské osoby musí zříct svých nároků na onen majetek.

3.3.4 Mezinárodní smlouva se Svatým stolcem

Jak již bylo v práci zmíněno, státy mají možnost uzavřít se Svatým stolcem mezinárodní smlouvu, kterou může být použita také pro upravení majetkových vztahů mezi státem a církví. Tento způsob vyrovnání se vztahuje pouze na katolické církevní právnické osoby.

3.3.5 Akt moci výkonné

Další možností řešení restitucí je akt moci výkonné, který se využívá jen výjimečně. Jedná se například o usnesení vlády, jež se využívá při rozhodování o důležitých otázkách na národní úrovni. Je závazné pro všechny orgány státní správy dle stanovení zvláštního zákona.⁹Jednou z podmínek přijetí je nadpoloviční většina členů vlády.¹⁰

3.3.6 Rozhodnutí soudu

Rozhodnutí soudu stejně jako u předchozí možnosti se využívá jen vzácně. Soud jedná na základě určovací žaloby. Valeš popisuje obě zmíněné přístupy jako „skrytou restituci, řešení dílčí a nesystematické, krátkodeché, neúspěšné a určené pro omezený okruh oprávněných osob a o českou specialitu“.

3.3.7 Opomenutí

Jako poslední variantu je vhodné uvést opomenutí. Dle Valeše se jedná o „úmyslné opomenutí státu se problému nápravy majetkových křivd způsobených církvím a náboženským společnostem seriózně zabývat (pokud byly učiněny některé kroky, byly pouze kosmetické nebo problematické)“.

⁹ Jednací řád vlády [online] Vláda České republiky 2001-2021 [citováno 02. 03. 2021] Dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/ppov/lrv/dokumenty/jednaci-rad-vlady-91200/>

¹⁰ Čl. 76 ústavního zákona č. 1/1993 Sb. [online] Dostupné z: <https://www.psp.cz/docs/laws/constitution.html>

3.4 Visegrádská skupina

Visegrádská skupina, také Visegrádská čtyřka či zkráceně V4 je skupina čtyř středoevropských států, mezi které patří Česká republika, Maďarsko, Polsko a Slovensko. Úzká spolupráce zemí v tomto regionu se datuje již od roku 1335 ve městě Visegrád, kam se sjížděli tehdejší králové diskutovat obchodní a politické záležitosti. Původně se ovšem nazývala Visegrádská trojka, neboť Česká republika a Slovensko tvořili jeden stát. K podpisu dohody o oficiální spolupráci došlo 15. ledna 1991 prezidenty Václavem Havlem se svým polským protějškem Lechem Walesym a maďarským premiérem Józsefem Antallou. Důležitými milníky byl přerod z komunistického režimu v demokratický a tím dát vzniknout pluralitní a svobodné společnosti. Druhou významnou etapou byl vstup výše zmíněných zemí do Evropské unie. Obě tyto události byly v evropském měřítku důležité, a proto možnost spolupráce s blízkými partnery znamenala mnoho.¹¹

3.5 Status církví v zemích Visegrádské skupiny

V průběhu historie se vztahy mezi státy a církvemi v jednotlivých evropských zemích různě vyvíjely. Lze ovšem konstatovat, že po dlouhá staletí byla katolická církev předním aktérem v evropském duchovním prostoru. Právě komunistické režimy vztahy mezi státem a církví silně narušily. Jejich cílem bylo v podstatě kontrolovat či ovládnout myšlení občanů v dané zemi. Církev a náboženské společnosti byly považovány za nepřátele, a právě proto bylo snahou vlád jednotlivých zemí je vyřadit ze společenského života a výrazně omezit jejich činnosti a svobodu. Tyto eliminační metody byly různého charakteru, ať už byly zcela zřejmé a přímé nebo nepřímé, ale o to úkladnější. Zabavení církevního majetku je chápáno jako nejvyužívanější nepřímá metoda. Naopak s přímými metodami je spojeno pronásledování duchovních nebo věřících, jejich diskriminace či dozor nad duchovní správou.

3.5.1 Právní vývoj v oblasti církví v ČSR a ČR

Již v prvních dnech státního převratu v roce 1948 v Československu bylo zakročeno proti církvím a náboženským společnostem. Byl vydán zákaz prakticky na veškerý

¹¹ *Historie V4* [online] Visegrad Group, 2006-2021 [citováno 02. 03. 2021]. Dostupné z: <https://www.visegradgroup.eu/historie>

katolický církevní tisk a také začalo stíhání věřících angažovaných v politice. Tvorba nových vztahů mezi státem a církví pomocí právních i protiprávních nástrojů začala hned zkraje komunistického režimu. Právní úprava církví a náboženských společností byla obsažena již v ústavě z roku 1948, která zajišťovala v § 15-17 svobodu svědomí a vyznání a v § 24 svobodu shromažďování a spolčování. Je nutné podotknout, že tato právní úprava byla jen povrchová a není zde ani zmínka o církvích a náboženských společnostech.¹²

V rámci dozoru na církvemi a náboženskými společnostmi využívali zástupci komunistického režimu právní předpisy dříve vzniklé v období Rakouska-Uherska. Jako příklad lze uvést zákon o vnějších poměrech Církve katolické č. 507/1874 ř.z., jež velmi omezoval fungování katolických církevních institucí, jehož některá ustanovení se ovšem za první republiky nepoužívala.

Duchovní mohli být trestně stíháni na základě § 303 trestního zákona č. 117/1852 ř. z., který byl změněn a doplněn zákonem č. 111/1919 Sb. z. a n., pokud kritizovali komunistický režim či ovlivňovali lidi v politických rozhodnutích.¹³ V demokratickém zřízení byl takový paragraf uplatňován v užším pojetí, zatímco komunisté zneužívali jeho rozšířenou interpretaci. Náboženská činnost byla nově upravena v zákonu č. 231/1948 Sb. z. a n. na ochranu lidově demokratické republiky, především v § 26 popuzování a § 28 zneužití úřadu duchovního nebo jiné podobné funkce. Duchovní a ostatní věřící byli ovšem často postihováni na základě jiných paragrafů, které byly přísnější.¹⁴

Majetkoprávní oblast byla upravena zákony č. 142/1947 Sb. z. a n. o revizi o první pozemkové reformy a č. 46/1948 Sb. z. a n. o nové pozemkové reformě. Tyto právní úpravy měly za cíl zničit hospodářskou základnu církví a náboženských společností a umožňovaly zásah do vlastnických vztahů pod stanovenou maximální výměru 50 ha.¹⁵ Oba zákony byly prováděny paralelně, což ještě více umocňovalo tempo majetkové likvidace církví a náboženských společností.¹⁶ Paradoxem zásady „půda patří tem, do na ní pracují“

¹² Ústavní zákon č. 150/1948 Sb., Ústava České republiky. Dostupné z: https://www.psp.cz/docs/texts/constitution_1948.html

¹³ § 303 zákona č. 117/1852 ř. z. o zločinech, přečinech a přestupcích, ve znění předpisů jej měnících a doplňujících ke dni 1. 1. 1927. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjyguzf6mjrg4wta>

¹⁴ Zákon č. 231/1948 Sb., o církvích a náboženských společnostech. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2002-3>

¹⁵ Zákon č. 142/1947 Sb. z. a n. o revizi první pozemkové reformy. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1947-142>

¹⁶ Zákon č. 46/1947 Sb. z. a n. o nové pozemkové reformě. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1948-46>

bylo, že na ní členové církví pracovali. Dalším právním předpisem omezující majetkové vztahy byl zákon č. 131/1948 Sb. z. a n. o likvidaci právních poměrů Německé evangelické církve v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, jehož § 1 stanovil zpětné zaniknutí uvedené církve dne 4. května 1945.¹⁷ Ministerstvo školství a osvěty s ministerstvem vnitra poté rozhodovali o rozdělení zabaveného majetku.

Omezování osobní svobody církví a náboženských společností bylo uskutečňováno také mimo právní prostor. Vyjednávání představitelů episkopátu a zástupců KSC (někdy označování jako „velká šestka“ dle počtu jmenovaných politiků) nepřineslo žádné zlepšení. Podmínky „církevní šestky“ zkrátka nebylo možné přijmout. Například se jednalo o odloučení „československé katolické církve“ od Apoštolského stolce a světové Katolické církve či začlenění církví do Národní fronty Čechů a Slováků, ve které již byly zařazeny jednotlivé odbory a většina společenských organizací.

Dva nové „církevní zákony“, označení pro konfesněprávní úpravy komunistickými zákonodárci, byly přijaty aklamací v roce 1949. Disidenty byly označovány jako „proticírkevní zákony“. Jednalo se o zákony č. 217/1949 Sb. o zřízení Státního úřadu pro věci církevní a č. 218/1949 Sb. o hospodářském zabezpečení církví a náboženských společností státem. První jmenovaný zákon spolu s vládním nařízením č. 228/1949 Sb. o působnosti a organizaci Státního úřadu pro věci církevní představovaly podklad pro přísný dozor na církvemi. Ustanovení § 5 vládního nařízení určovalo, kdo dozor provádí a míru odpovědnosti.¹⁸ Druhý uvedený zákon ztělesňoval nepřiměřený zásah proti CNS. Podle § 7 bylo nově potřeba pro duchovní činnost získat státní souhlas, jež mohl být kdykoli odejmut.¹⁹ Toto se týkalo jak kandidátů církevního úřadu, tak neplacených neodborných kazatelů. Volná místa na těchto úřadech bylo možné obsadit jmenovanou osobu, aby bylo zajištěno řádného chodu. Komunistický aparát mohl obsadit onen post „svými lidmi“, což mělo za cíl ještě více upevnit moc nad CNS. Vládní nařízení 219/1949 Sb. a 223/1949 Sb., určovaly konkrétní církve či jejich skupiny. Státní souhlas k výkonu duchovní činnosti byl odebrán většině katolických kněží a pouze některým byl vrácen. U kněží, kteří se vrátili

¹⁷ § 1 zákona č. 131/1948 Sb. z. a n. o likvidaci právních poměrů Německé evangelické církve v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1948-131>

¹⁸ § 5 nařízení vlády č. 228/1949 Sb. o působnosti a organizaci Státního úřadu pro věci církevní. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1949-228>

¹⁹ § 7 zákona č. 218/1949 Sb. o hospodářském zabezpečení církví a náboženských společností státem. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1949-218/zneni-0>

do duchovní služby v roce 1968, byl v následujících letech státní souhlas opět ve velkém odebírán, a to většinou bezdůvodně.

Žádné zlepšení pro CNS se nedostavilo ani po přijetí nové ústavy dne 11. 7. 1960 vyhlášenou pod č. 100/1960 Sb. Náboženská oblast byla upravena pouze ve článku 32, který zaručoval svobodu vyznání, provádění náboženských úkonů, pokud nejsou v rozporu se zákonem. Ve druhém odstavci je stanoveno, že: „náboženská víra nebo přesvědčení nemůže být důvodem k tomu, aby někdo odpíral plnit občanskou povinnost, která je mu uložena zákonem.“²⁰ V oblasti „církevních zákonů“ nedocházelo k dalším významným změnám a období do roku 1989 lze považovat právně ustálené.

V roce 1989 došlo ke zrušení §§ 101 a 178 zákona č. 140/1961 Sb. a to zákonem č. 159/1989 Sb., který byl schválen 13. 12. 1989. Výše uvedené paragrafy se týkaly zneužívání náboženské funkce proti socialistickému zřízení a maření dozoru nad CNS. Období 1990 – 1992 bylo zákonodárně bohaté, a to především ve znamení rušení ustanovení proti CNS a celkovému zlepšení jejich postavení. Významné bylo přijetí zákona č. 16/1990 Sb. dne 23. 1. 1990, kterým došlo ke zrušení § 7 zákona č. 218/1949 Sb., čímž se stát zavazoval, že nebude zasahovat do vnitřních záležitostí CNS či jmenovat církevní funkcionáře. Toto bylo prvním krokem směřující k odluce církve a státu. Vládním nařízením č. 578/1990 Sb. byl novelizován zákon 218/1949 Sb. a tím změna způsobu hospodářského zabezpečení CNS.

Pro oblast konfesního práva byl významný ústavní zákon č. 23/1991 Sb. ze dne 9. 1. 1991, jímž byla uvozena Listina základních práv a svobod a v něm obsažené články 15 a 16. První uvedený obecně garantoval svobodu náboženského vyznání a druhý jmenovaný zaručoval svobodné duchovní úkony, samostatnost církevních orgánů, ale také omezení těchto práv, pokud ohrožují veřejnou bezpečnost a pořádek, zdraví či práva druhých. Následovalo přijetí zákona č. 308/1991 Sb. *o svobodě náboženské víry a postavení církví a náboženských společností* účinný k 1. 9. 1991, který navazoval na Listinu základních práv a svobod. V tomto zákone bylo dále rozvedeno definice CNS a jejich registrace.

Podstata konfesního práva při vzniku České republiky byla zakotvena v odpovídajících ustanovení Ústavy České republiky a Listiny základních práv a svobod, znovu přijaté předsednictvím České národní rady usnesením č. 2/1993 Sb. Náboženskou

²⁰ Ústavní zákon č. 100/1960 Sb. Ústava Československé socialistické republiky. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1960-100>

svobodu dále zajišťovaly mezinárodní smlouvy, které měly dle článku 10 Ústavy ČR přednost před zákonem. Byly jimi například Mezinárodní pak o občanských a politických právech a Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod.

Na závěr této kapitoly je vhodné uvést zákon č. 3/2002 Sb., který sebou nesl poslední větší změny v konfesním právu. Byla zde aktualizována základní definice CNS, která je popisuje jako „dobrovolní společenství osob s vlastní strukturou, orgány, vnitřními předpisy, náboženskými obřady a projevy víry, založené za účelem vyznávání určité náboženské víry, ať veřejně nebo soukromě, a zejména s tím spojeného shromažďování, bohoslužby, vyučování, duchovní služby a případně obecně prospěšné činnosti.“²¹ Další velkou změnou bylo zrušení možnosti registrace zahraničním CNS, neboť bylo nutné mít sídlo v České republice. Tyto mezinárodní církve zde mohly působit, pokud byly evidovány jako právnické osoby na území v České republice.²² Nově se začalo pracovat s termínem neregistrované církve a náboženské společnosti (dále jen NCNS), což jsou CNS, které nebyly podle tohoto zákona registrovány a byly například vedeny jako občanské sdružení dle jiných zákonů.

3.5.1.1 Církevní restituce

Jak bylo popsáno v předchozí kapitole, období komunistického režimu mezi lety 1948 – 1989 bylo pro CNS velmi složité, jelikož byly vnímány jako nepřátelé. Za účelem zneškodnění jejich ekonomické základny jim byl zabaven majetek. Přesto, že se tato práce zaměřuje především na toto období, je vhodné doplnit, že zásahy církevního majetku začaly již dříve. V roce 1919 byl přijat zákon č. 215/1919 Sb. z. a n. o zabránění velkého majetku pozemkového, známý spíše jako první pozemková reforma. Období 1945 – 1948 do únorového převratu se vyznačuje sílící mocí komunistické strany, což vedlo k přijetí zákona č. 142/1947 Sb. z. a n. o revizi první pozemkové reformy, který se začal vykonávat společně se zákonem č. 46/1948 Sb. z. a n. o nové pozemkové reformě. Tyto dva zákony v podstatě položily základy pro odebrání majetku CNS.²³

²¹ § 3 písm. a) zákona č. 3/2002 Sb., o církvích a náboženských společnostech. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2002-3>

²² § 3 písm. c) zákona č. 3/2002 Sb., o církvích a náboženských společnostech. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2002-3>

²³ BRZÁK, Marek. *Právní úprava církevních restitucí v ČR a na Slovensku*. ČZU, 2018. str. 21.

Jedna z prvních restitucí proběhla na základě zákona č. 298/1990 Sb. o úpravě některých majetkových vztahů řeholních řádů a kongregací a arcibiskupství olomouckého, čímž se řeholním řádům a kongregacím navrátilo 72 objektů z 800 zabavených budov. O rok později došlo k přijetí zákona 338/1991 Sb., kterým bylo následně vráceno 198 budov. Avšak ani jeden z uvedených zákonů nevrátil CNS hospodářské pozemky, ze kterých pro ně plynuly výnosy na údržbu klášterních budov.

Pro praktickou část práce bude nejvhodnější se věnovat nejaktuálnější právní úpravě v jednotlivých zemích V4, aby byla následná komparace validní. V České republice se jedná o zákon č. 428/2012 Sb., o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi, který je platný od 5. 12. 2020 a účinný od 1. 1. 2013., jehož předmět upravuje: *„zmírnění některých majetkových křivd, které byly spáchány komunistickým režimem církvím a náboženským společnostem... a vypořádání majetkových vztahů mezi státem a registrovanými církvemi a náboženskými společnostmi.“* CNS vznikl nárok na vrácení tzv. původního majetku, o který přišly v období od 25. 2. 1948 a 1. 1. 1990. Původní majetek je tvořen především nemovitostmi a poté spoluvlastnickými podíly a zemědělskými nemovitostmi, čímž jsou myšleny pozemky z lesního a zemědělského půdního fondu.²⁴ Zákon zároveň uvádí majetek, který nemůže být vrácen, jedná se například o majetek soukromých osob, majetek nacházející se na území národních parků a národních přírodních rezervací, majetek sloužící k výkonu bezpečnostních sborů nebo je nezbytný pro dopravní a technickou infrastrukturu. Zajímavou výjimkou je katedrála sv. Víta.

Zákon pracuje s pojmy oprávněné a povinné osoby. Oprávněné osoby jsou CNS a jimi založené právnické osoby. Povinné osoby jsou především Pozemkový fond ČR, Lesy ČR, s. p., organizační složka státu a další státní organizace. Za křivdu se považuje odebrání majetku bez náhrady podle zákona č. 142/1947 Sb., o revizi první pozemkové reformy, zákona č. 46/1948 Sb., o nové pozemkové reformě (trvalé úpravě vlastnictví k zemědělské a lesní půdě). Vedle těchto dvou nejdůležitějších zákonů se dále jednalo o zákony č. 185/1948 Sb., o zestátnění léčebných a ošetrovacích ústavů a organizaci státní ústavní léčebné péče, č. 169/1949 Sb., o vojenských újezdech, č. 95/1948 Sb., o základní úpravě jednotného školství, č. 125/1948 Sb., o znárodnění přírodních léčivých zdrojů a lázní a

²⁴ § 2 zákona č. 428/2012 Sb., o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2021-428/zneni-20130627>

začlenění a správě konfiskovaného lázeňského majetku, č. 124/1948 Sb., o znárodnění některých hostinských a výčepnických podniků a ubytovacích zařízení. Dále se jednalo o smlouvy uzavřené v tísní, politickou nebo náboženskou perzekuci či prosté převzetí věci bez právního důvodu.

V zákoně je také upraven postup vydání, a to konkrétně v § 6 – 11, který je v první řadě závislý vydávající povinné osobě. Dále se rozlišuje povaha konkrétní věci, jde-li o zemědělskou nemovitost či jinou věc než zemědělskou nemovitost. Nejdříve bylo nutné podat výzvu vůči povinné osobě, dokázat původní vlastnictví a skutek křivdy, na jejímž základě o majetek přišel. Následně mezi sebou povinná a oprávněná osoba uzavřely dohodu o vydání věci. Pokud k uzavření dohody nedoje, může se oprávněná osoba obrátit na soud, aby nahradil chybějící projev vůle povinné osoby. V případě zemědělské majetku bylo zapotřebí souhlasu od pozemkového úřadu.

Společná ustanovení k vydávání věci jsou uvedena v ustanovení § 11 ZOR, ve kterém se ujednává o povinnosti neoprávněné osoby předat výzvu osobě povinné. Pokud není povinná osoba známa, musí požádat o příslušný katastrální úřad o nalezení údajů a právních vztahů k majetku, který je předmětem výzvy. Dále je uložena povinnost vydávat movité věci, které s nemovitou funkčně souvisely nebo souvisejí.²⁵ Dle § 12 je věc vydána ve stavu, ve kterém se nacházela ke dni doručení výzvy o jejím vydání povinné osobě. Zástavní právo na vydané věci okamžikem vydání zaniká a povinná osoba musí závazek vypořádat nebo jej zajistit.²⁶ Následující § 13 zakazuje převod, přenechání k užívání a zatížení právem jiné osoby majetek, který byl předmětem majetkové křivdy, a to po dobu 24 měsíců od nabytí účinnosti. Stejná pravidla platí u majetku, u kterého byl již uplatněn nárok, ale k vydání ještě nedošlo, a to i po uplynutí dané lhůty.²⁷

Často diskutovaná problematika finanční náhrady CNS je obsažena v § 15. Jedná se o celkovou částku 59 miliard korun, jež bude vyplácena CNS, které se státem uzavřely smlouvu o vypořádání. Podrobnější rozdělení finančních náhrad jednotlivých CNS bude

²⁵ § 11 zákona č. 428/2012 Sb., o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2021-428/zneni-20130627>

²⁶ § 12 zákona č. 428/2012 Sb., o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2021-428/zneni-20130627>

²⁷ § 13 zákona č. 428/2012 Sb., o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2021-428/zneni-20130627>

podrobněji řešeno v praktické části práce, ale je vhodné uvést alespoň tři největší příjemce, jak zobrazuje tabulka níže.²⁸

Tabulka č. 1 - Církvě s největšími finančními náhradami

Církvě	Finanční náhrada (mld. Kč)
Římskokatolická církev	47,2
Církev československá husitská	3,1
Českobratrská církev evangelická	2,3

Zdroj: Vlastní zpracování z dat získaných v zákonu č. 428/2012 Sb., který byl získán na webové stránce zakonyprolidi.cz

Přiznáním těchto náhrad došlo k vypořádáním všechno nároků na původní majetek. Po dobu 17 let od nabytí účinnosti toho zákona bude stát společně s částkou náhrady také vyplácet příspěvky na provoz CNS, jejichž výše se bude od čtvrtého roku snižovat o pět procent až do bodu, kdy stát zastaví příspěvky úplně. Na závěr vhodné uvést zrušení § 29 zákona č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku, jež způsoboval blokaci církevního majetku a úplné zrušení zákona č. 218/1949.

3.5.1.2 Financování církví v ČSR a ČR

Prvním prvorepublikovým zákonem, který upravoval financování církví byl zákon č. 122/1926 Sb., z. a n. o úpravě platů duchovenstva církví a náboženských společností státem, jehož prováděcím předpisem bylo vládní nařízení č. 124/1928 Sb. z. a n. o úpravě platů duchovenstva. Do té doby se financování církví řídilo zákony z habsburské monarchie.²⁹ Těmto zákonům předcházela první pozemková reforma, kvůli které došlo ke snížení církevního majetku a zvýšení kongruy mělo tedy představovat jakousi formu náhrady. Výše zmíněný zákon č. 122/1926 Sb. určoval minimální příjem duchovenstva na 9000 Kč ročně. Tato částka se zvyšovala každé tři služební roky o 972 Kč, a to maximálně desetkrát. Fassovní příjem³⁰ byl další finanční zdroj duchovenstva, jehož výše byla určena finančním přiznáním. Na tento příjem mělo ovšem nárok jen duchovenstvo kongruálních

²⁸ § 11 zákona č. 428/2012 Sb., o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2021-428/zneni-20130627>

²⁹ TRETERA, Rajmund Jiří. Stát a církve v České republice. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002. Právo (Karmelitánské nakladatelství). str. 124. ISBN 80-7192-707-4.

³⁰ Poznámka fassé = přiznání

církví, mezi které patřily Římskokatolická, Řeckokatolická a Pravoslavná církev v rámci celého území ČSR. Na Slovensku a Podkarpatské Rusi k nim ještě patřily Slovenská evangelická církev a. v., Reformovaná křesťanská církev na Slovensku a židovské náboženské obce.³¹ Vedle kongruálních církví rozeznával právní systém církve dotační, jež byly upraveny v § 5 zákona 122/1926 Sb. z. a n., kterým stát vyplácel dotace na platy duchovních. Jednalo se o poměrný výpočet na základě počtu členů ve vztahu k počtu členů kongruálních církví.

Plat duchovních neboli služné zaopatřoval stát a bylo určováno zákony č. 218/1949 Sb., o hospodářském zabezpečení církví a náboženských společností státem a č. 41/1953 Sb., o peněžní reformě. Nástupní plat byl 600 Kčs u duchovních, ve farářské funkci se jednalo o částku 800 Kčs a u vyšších hodnostních tříd bylo služné navýšeno o 200 Kčs, 400 Kčs nebo 600 Kčs. Teprve v roce 1981 došlo ke zlepšení, kdy se nástupní plat ve farářské zvýšil na 1 100 Kč. Kvůli inflaci za období 1949 – 1981 toto zvýšení v podstatě nic nezměnilo. Stejnou částkou se zvýšilo i zmiňované služné. Stát měl také povinnost platit provozní náklady CNS, ale fakticky poskytoval velmi malé finanční prostředky, a tudíž se CNS musely spoléhat především na kostelní sbírky, které sloužily i na platy neduchovních zaměstnanců církve, např. kostelníků. V této době také církevní budovy velmi chátraly, jelikož stát neposkytoval téměř žádné příspěvky na jejich opravu a bylo zakázáno přijímat finanční pomoc ze zahraničí.

Vládním nařízením č. 578/1990 Sb. o úpravě osobních požitků poskytovaných zaměstnancům církví a náboženským společnostem byly nově dotace na platy duchovních a provozní náklady posílány přímo ústředím jednotlivých CNS. Jednalo se v podstatě o obnovení kongruy přerušené v roce 1949 a zároveň o provizorní náhradu za výnosy znárodněného církevní majetku. V roce 1991 došlo k menšímu zvýšení platů duchovních, jehož hodnota bylo ovšem výrazně snížena o následní růst cen v roce 1993. Ve vládních nařízeních č. 243/1995 Sb. a 322/1998 Sb. došlo k dalšímu mírnému navýšení platů duchovenstva, ale stále se jejich výše pohybovala mezi životním minimem a průměrným platem státního zaměstnance. Zároveň bylo změněn způsob výpočtu dotací, který je založen na počtu duchovních v aktivní službě. Tato změna pomohla některým menším CNS. Četnosti církevních darů také přispívá fakt, že si jej dárci mohou odečíst z daňového

³¹ TRETERA, Rajmund Jiří. Stát a církev v České republice. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002. Právo (Karmelitánské nakladatelství). str. 38. ISBN 80-7192-707-4.

základu dle zákona č. 586/1992 Sb. o daních z příjmů. Daním také nepodléhají výnosy kostelních sbírek, příjmy za církevní úkony, příspěvky členů CNS a bezúplatné nabytí majetku.

V současnosti financování církví upravuje již zmiňovaný ZOR, tedy že po dobu 17 let od nabytí účinnosti toho zákona bude stát společně s částkou náhrady také vyplácet příspěvky na provoz CNS, jejichž výše se bude od čtvrtého roku snižovat o pět procent až do bodu, kdy stát zastaví příspěvky úplně. Detailněji bude financování řešeno v praktické části práce.

3.5.2 Právní vývoj v oblasti církví v Maďarsku

Maďarské konfesní právo začíná v podstatě až po druhé světové válce, do té doby převládalo zvykové právo, na které navazuje konfesní právní úprava až v padesátých letech. Právní vztahy mezi CNS a Maďarskem byly poprvé zákonně ukotveny v ústavě z roku 1949 v hlavě 7 článku 60, ve kterém byla stanovena svoboda projevu víry a zároveň odluka církve a státu.³² Vyhlášení vedoucí role marxisticko-leninské strany v roce 1972 posunulo status věřících na občany druhé kategorie.

Pozemková reforma z roku 1945 byla prvním krokem proti církvím, na jejímž základě bylo sebráno velké množství majetku, a to zejména katolické církvi, která byla v té době nejrozsáhlejší a zároveň pod ni spadala velká část veřejně prospěšných institucí. Jednalo se například o školy, zdravotnická zařízení a kulturních budov.³³ Katolická církev přišla o enormních 456 000 hektarů půdy, ze kterých jí zbylo přibližně 45 600 hektarů, čímž se dostala velké finanční tísně, jelikož nemohla nadále financovat výše zmíněné instituce. Reformovaná církev přišla o 23 940 hektarů a u třetí nejrozšířenější luteránské církve k žádnému znárodnění nedošlo. V 50. letech byl politický a ekonomický tlak komunistické strany tak silný, že se církve vzdaly svých zbývajících majetků. Došlo ke zrušení a znárodnění majetku nadací, ze kterých fungovaly především malé církve. Od roku 1950 nemohly nadále fungovat řeholní řády. Vyhláškou z roku 1952 mohly být nově

³² Anglický překlad ústavy z roku 1949. Dostupný zde: <https://www2.ohchr.org/english/bodies/cescr/docs/E.C.12.HUN.3-Annex2.pdf>

³³ KRÍŽ, Jakub, ed. *Náboženství a veřejná moc v zemích Evropské unie: sborník textů z konference*. Praha: Ministerstvo kultury ČR, 2009. str. 4. ISBN 978-80-86310-86-2.

znárodnovány také budovy, což znamenalo ránu pro církve, neboť z výnosů z pronájmu financovaly své činnost, ale také šlo o odebrání bytů, v nichž bydleli církevní činitelé.³⁴

Až v ústavě z roku 1989 byly položeny základy maďarského konfesního práva. Došlo k ustanovení nové formulace náboženské svobody. Nadcházející zákony se týkaly především otázky kompenzace, která bude řešena v následující kapitole.

3.5.2.1 Církevní restituce

Po pádu komunistické strany v Maďarsku začala řešit majetková situace církví, podobně jako v jiných zemích s podobným osudem. Z ekonomického ani právního hlediska nebyla možná zpětná privatizace, jelikož majetek velmi často v průběhu let měnil vlastníky nebo byl změněn majetkový charakter.

Významným milníkem v kompenzaci církví bylo přijetí zákona č. XXXII/1991 o vypořádání vlastnických vztahů k bývalému nemovitému majetku církví, jež ustanovoval částečné odškodnění těžce poškozených církví a zaručení jejich fungování. Na základě tohoto zákona mohli církve požádat o vrácení nemovitostí, které jim byly zabaveny po 1. lednu 1948 bez náhrady a sloužili k církevním, vzdělávacím, sociálně-zdravotním či kulturním účelům. Další podmínkou bylo vlastnictví zmíněných budov státem a ponechání jejich původní funkce.

Následně musely církve vytvořit seznam znárodněných nemovitostí a předat jej zprostředkovatelskému výboru, jehož úkolem bylo o věci rozhodnout. Tento výbor byl tvořen jak církevními, tak členy jednající ve jménu státu. Jednalo se o celkový počet 7 127 budov, které církve žádaly vrátit.³⁵ S vytvořením harmonogramu vrácení majetku bylo také vyčleněna část veřejných financí na opravu a rekonstrukci poničených budov.³⁶ Kompenzace byly naplánovány na deset let, kdy každoročně mělo být vráceno minimálně 5 procent budov. Nejrozšířenější katolická církev vznesla nárok na 2300 budov, reformovaná církev na přibližně 1000 budov, evangelická církev a židovské náboženské obce na víc než 100 budov. Schanda k ekonomickému hledisku kompenzace uvádí, že „zákon o rozpočtu z 1992 předpokládal tři miliardy forintů pro účely restitucí (tedy

³⁴ KRÍŽ, Jakub, ed. *Náboženství a veřejná moc v zemích Evropské unie: sborník textů z konference*. Praha: Ministerstvo kultury ČR, 2009. str. 50. ISBN 978-80-86310-86-2.

³⁵ KRÍŽ, Jakub, ed. *Náboženství a veřejná moc v zemích Evropské unie: sborník textů z konference*. Praha: Ministerstvo kultury ČR, 2009. str. 6. ISBN 978-80-86310-86-2.

³⁶ REKTORÍK, Jaroslav. *Ekonomická dimenze křesťanství a církve: její reflexe v ČR*. Brno: Masarykova univerzita, 2000. str. 108. ISBN 80-210-2293-0.

přibližně 30 milionů ECU), pro rok 1994 pak 6 miliard forintů. Ve státních rozpočtech pro rok 1996 a 1997 bylo určeno pro tento účel po čtyřech miliardách forintů.³⁷

V roce 1993 uznal Ústavní soud výše uvedený zákon č. XXXII/1991 za ústavní rozhodnutím č. 4/1993. Toto zahrálo důležitou roli v českém právním prostředí, neboť na toto rozhodnutí upozorňuje i nálezn Ústavního soudu P1-9-07, jež sice zamítl zrušení § 29 zákona č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku, ale zároveň rozhodl o neuskutečnění vypořádání s CNS za protiústavní.³⁸ Výše zmíněné státní prostředky se ovšem ukázaly být příliš vysoké pro státní rozpočet a došlo k posunutí lhůty dokončení restitucí na rok 2001. Stát od roku 1995 jednal s největšími církvemi o snížení požadavků či přijetí finanční náhrady místo převodu majetku, čemuž církve vyhověly. Kvůli těmto potížím byl schválen zákon č. LXXXIV/1997 o materiálním zajištění náboženské a veřejné činnosti církví a novelizován zákon č. XXXII/1991.³⁹ Novelizační zákon č. CXXIV/1997 o finančních podmínkách náboženských a veřejných aktivit církví nově umožňoval zahrnout do základu výpočtu renty hodnotu nemovitostí, jež nebyly dosud vráceny.⁴⁰

Otázky duchovního života, veřejných služeb, financování a majetku církví byly řešeny v mezinárodní smlouvě uzavřené dne 20. června 1997 mezi Maďarskem a Svatým stolcem, jež vstoupila v platnost v dubnu 1998. Dále konkretizuje postup, časový rámeček a sumy, jež církvím stát vyplatí za nemovitosti, které nejdou vrátit.⁴¹ Katolická církev se zřekla své náhrady ve výši 42 miliard HUF ve prospěch roční renty na financování svých činností. Právě na této dohodě je založen zákon č. CXXIV/1997. Ze strany katolické církve byly restituční nároky prohlášeny za uspokojené, načež se Maďarsko dále zaručilo dokončit restituční jak naturálně, tak finanční kompenzací. Obě strany se dohodly, že

³⁷ Právní režim bývalého církevního majetku v Maďarsku [online] Revue pro církevní právo číslo 7/97 [citováno 04. 03. 2021] Dostupné online: <http://spcp.prf.cuni.cz/1-10/schanda.htm>

³⁸ Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 1. 7. 2010, sp. zn. Pl. ÚS 9/07, publikován pod č. 242/2010 Sb., [cit. 15. 03. 2021] Dostupné z: http://nalus.usoud.cz/Search/GetText.aspx?sz=Pl-9-07_2

³⁹ KRÍŽ, Jakub, ed. Náboženství a veřejná moc v zemích Evropské unie: sborník textů z konference. Praha: Ministerstvo kultury ČR, 2009. str. 38. ISBN 978-80-86310-86-2.

⁴⁰ KRÍŽ, Jakub, ed. Náboženství a veřejná moc v zemích Evropské unie: sborník textů z konference. Praha: Ministerstvo kultury ČR, 2009. str. 40. ISBN 978-80-86310-86-2.

⁴¹ REKTOŘÍK, Jaroslav. *Ekonomická dimenze křesťanství a církve: její reflexe v ČR*. Brno: Masarykova univerzita, 2000. str. 108. ISBN 80-210-2293-0.

zhruba 900 nemovitostí bude navráceno v letech 1998 – 2011 v rovnoměrných dílech v ročních intervalech.“⁴²

Maďarská reformovaná církev, Maďarská luteránská církev, Federace židovských obcí Maďarska, Maďarská baptistická církev a Srbská ortodoxní diecéze Buda, jmenované církve do roku 1998 uzavřeli podobnou dohodu o rentě jako církve katolická. Zřekli se majetku v celkové hodnotě 67 miliard forintů.⁴³

3.5.2.2 Financování církví

Jak je uvedeno v předchozích kapitolách, církve disponovali velkým majetkem v podobě nemovitostí a pozemků, který byl zároveň základem financování jejich aktivit. Většina tohoto majetku byla ovšem odebrána komunistickou stranou v období od roku 1945 a v průběhu 50. let, kdy se církve pod obrovským tlakem dokonce samy vzdávaly svého majetku. Od tohoto období byla poskytována kongrua duchovním ve výši minimální mzdy. Podobně jako v ostatních zemích s komunistickou vládou se situace změnila po roce 1989, kdy se začalo velmi brzy jednat o restitučním proces, který je popsán v předešlé kapitole.

Oblast financování církví byla upravena v zákonu č. LXXXIV/1997 o materiálním zajištění náboženské a veřejné činnosti církví, jež byl přijat především kvůli nedostatečným prostředkům ve státním rozpočtu a nemožnosti splnit restituce v dohodnutém termínu. Vznikl na základě níže popsané mezinárodní dohody.

V roce 1997 začala jednání mezi Maďarskem a Svatým stolcem, které vedly k uzavření mezinárodní smlouvy, ve které řešila i otázka financován. Na základě této smlouvy se katolická církev zřekla majetku ve výši 42 miliard HUF ve prospěch vyplacení roční renty. Nepřevedené nemovitosti, jejichž hodnota byla vyčíslena na 42 miliard forintů, byly převedeny do virtuálního reparačního fondu, jež funguje na principu dlouhodobého vkladu. Úrok z tohoto fondu bude připisován po neomezenou dobu katolické církvi na financování její činnosti. V letech 1998 – 2000 bude výše úroku 4 % a od roku 2001 se zvýší na 5 %.

⁴² NĚMEC, Damián. *Konkordátní smlouvy Svatého stolce s postkomunistickými zeměmi (1990-2008)*. Bratislava: Ústav pre vzťahy štátu a cirkví, 2010. str. 173. ISBN 978-80-89096-45-9.

⁴³ KRÍŽ, Jakub, ed. *Náboženství a veřejná moc v zemích Evropské unie: sborník textů z konference*. Praha: Ministerstvo kultury ČR, 2009. str. 42. ISBN 978-80-86310-86-2.

Významný podíl financování církví tvoří také systém daňové asignace. Jedná se o určité procento daně z příjmů, jež bude převedené přímo zvolené církví nebo do veřejných fondů. V případě, že celková odvedená částka nedosáhne 0,5 % z celkového objemu vybraných daní, tak stát zaručuje její dorovnání dle počtu asignací.⁴⁴

Na závěr této kapitoly je vhodné uvést je další běžné způsoby financování jako přispívání na rekonstrukční projekty, na mzdy církevních zaměstnanců a veřejně prospěšné aktivity. Nedílnou součástí finančních zdrojů stále zůstávají dary.

3.5.3 Právní vývoj v oblasti církví v Polsku

Polsko bylo vždy silně nábožensky založené mezi ostatními státy střední Evropy. Již v ústavě z roku 1921 a konkordátu z roku 1925 byly zaručeny svoboda vyznání a vykonávání obřadů jak veřejně, tak v soukromí. Ústava dále zahrnovala uzákonění náboženských společností, jejich svobodu a vlastnění majetku. Kontroverzi představovalo přední postavení katolické církev mezi ostatními vyznáními.

Rok 1945 a nástup komunistického režimu znamenal rozluku státu a církví, zrušení konkordátu a celkovému utlačení náboženského života. Po odstoupení od konkordátu a zavedení rozluky vzniklo prázdné místo v konfesním právu, které bylo vyplňováno správními akty či soudními rozsudky, které neměly žádné právní opodstatnění. V podstatě šlo o ateizaci společnosti dle marxistické ideologie, jež má nahrazovat náboženství. Stejně jako v ostatních zemích, došlo k zabavování majetku CNS. Nestalo se sice tak hned v roce 1945 s příchodem agrární reformy, ale až v roce 1950, kdy byl přijat zákon o znárodnění veškerého církevního majetku nad 50 hektarů.⁴⁵ Vládní představitelé zvažovali uzavření dohody s představiteli Polské biskupské konference, ale oba pokusy v roce 1950 a 1956 ztroskotali, jelikož to odporovalo komunistické ideologii.

Zlepšení situace CNS v Polsku nastalo o něco dříve než v ostatních zemích V4 z důvodu slábnoucí pozice komunistické strany již od 80. let. V roce 1979 navštívil zemi Jan Pavel II., což vyvolalo následné stávký proti současnému režimu a vytvoření

⁴⁴ SCHANDA, B., *Financovanie cirkví a náboženských spoločností v Maďarsku*. In MORAVČÍKOVÁ, M., VALOVÁ, E. (ed.), *Financovanie cirkví a náboženských spoločností v 21. storočí: zborník referátov z rovnomennej medzinárodnej konferencie, ktorú usporiadali Ministerstvo kultúry Slovenskej republiky a Ústav pre vzťahy štátu a cirkví v Bratislave a Nitre v dňoch 14.-16. októbra 2009*. Bratislava: Ústav pre vzťahy štátu a cirkví, 2010. str. 87. ISBN 978-80-89096-46-6.

⁴⁵ MONTICONE, Ronald C. *The catholic church in Communist Poland, 1945 – 1985: forty years of Church-state relations*. Boulder: East European Monographs, 1986. str. 227 ISBN 0-88033-102-9.

nezávislých odborů zvaných Solidarita. První zákony upravující vztahy státu a církví byly přijaty dne 17. května 1989, tedy ještě prvními svobodnými volbami. Jmenovitě se jednalo o zákon o garanci svobody svědomí a vyznání, zákon o vztahu státu ke katolické církvi, zákon o sociálním zabezpečení duchovních. Následovalo také obnovení výuky náboženství ve veřejných školách, jež bylo zrušeno za vlády komunistické strany. Důležitými právními akty byly nově přijatá ústava z roku 1997 a konkordátní smlouva se Svatým stolicem z roku 1998.

Na závěr této kapitoly je vhodné podotknout, i když se svoboda víry týkala všech CNS, tak katolická církev měla i nadále přední postavení a některé zákony upravovaly vztahy pouze s ní. V následujících kapitolách bude popsáno, o které zákony se jedná.

3.5.3.1 Církevní restituce

Vzhledem k velkému vlivu katolické církve byla znárodněna zejména zemědělská a hospodářská půda během komunistického režimu. Znárodnění proběhlo až roku 1950 na základě zákona o znárodnění veškerého církevního majetku nad 50 hektarů. V některých oblastech byla hranice stanovena na 100 hektarů.⁴⁶ S bohatou katolickou historií souvisí i pohotovost přijetí zákonů o majetkové vyrovnání. Polsko přijalo restituční zákony jako první z V4.

Zákon o garancích svobody svědomí a vyznání přiznává způsobené majetkové křivdy během vlády komunistické strany a zavazuje je vyrovnat. Důležitým atributem tohoto zákona z pohledu polského konfesního práva je rozsah, jelikož se týká veškerých CNS. Naopak zákon o vztazích mezi státem a katolickou církví upravuje majetkové vztahy mezi státem a katolickou církví, což jen dále dokazuje její zvýhodněné postavení. Vedle obecných majetkových ustanovení, určení právnických osob zastupující katolickou církev, vykonávání obřadů a výuky náboženství upravuje také restituce zabaveného majetku. Byla vytvořena Majetková komise, jež měla za úkol rozhodnout o restitučních nárocích jednotlivých právnických osob katolické církve. Forma restitucí měla jak naturální, tak finanční podobu. Rozhodnutí mělo definitivní platnost a nešlo nijak zvrátit či napadnout. Některá rozhodnutí ovšem byla napadena až u Evropského soudu pro lidská práva ve

⁴⁶ tamtéž

Štrasburku. Z důvodu absence aktuální legislativy v oblasti restitucí byly majetkové komise v roce 2011 zrušeny. Nevyřešené či nové žádosti byly v pravomoci soudů.⁴⁷

S problematikou majetkového vyrovnání je spjat tzv. církevní fond, jež byl založen v roce 1950 a jeho funkcí bylo spravování zabaveného církevního majetku. Z výnosu tohoto majetku potom měla být vyplácena finanční podpora CNS. Problém byl v chaotické administrativě, jelikož se přesně nevědělo, který majetek byl zabaven. Jediným finančním tokem byly pouze státní dotace. Církevní fond zastřešoval přibližně 150 000 hektarů zemědělské a lesní půdy. Po revoluci překvapivě nedošlo k jeho zrušení, ale ke změně stanov a tím i jeho funkce, kterou bylo placení sociálního a zdravotního pojištění duchovních, studentů teologie a poté výjimečně vzdělávací a charitativní činnosti. Hlavními příjemci jsou katolická církev s 80-90 % a Polská pravoslavná autokefální církev čerpá zbylých 10 %.

Na závěr kapitoly je vhodné, že existovaly pokusy o zrušení církevního fondu, z nichž se jeden dostal až do Sejmu, kde ovšem neprošel. Fond již nenaplňoval původní podstatu, jelikož majetek byl církvím vrácen, ovšem stále představuje jeden z finančních příjmů, jak je uvedeno výše. Katolická církev nebyl během restitučního procesu navrácen veškerý majetek, což byl jeden z argumentů pro jeho zachování. Po jeho neodhlasování diskuse na tuto problematiku pomalu odezněla.

3.5.3.2 Financování církví

Od začátku komunistické vlády až po rok 1989 byly CNS financovány prostřednictvím církevního fondu. Článek 10 bod 2 v zákonu o zárukách pro svobodu svědomí a vyznání ze 17. května 1989 stanovil, že stát a jiné státní složky nemohou podporovat CNS. Financování tedy musí být upraveno jiným zákonem či způsobem. Onou výjimkou je právě církevní fond, který ovšem neplnil svou funkci kvůli špatné správě, a nakonec fungoval pouze na základě peněz přijatých od státu ve formě dotací. Každoroční výše je stanovena v zákonu o státním rozpočtu.

Prostředky z církevního fondu jsou financovány tři oblasti. Největší výdaj fondu je financování zdravotního a sociálního pojištění duchovních. Článek 86, odstavec 4 zákona o příspěvcích na zdravotní péči financovaných z veřejných financí stanovuje příspěvky

⁴⁷ U.S. Relations With Poland [online] U.S. Department of State, 2009-2017. [cit. 15. 3. 2021] Dostupné z: <https://2009-2017.state.gov/documents/organization/193061.pdf>

seminaristům, postulantom, novicům, junioristům a duchovním, jež nejsou plátcí daně z příjmů. Obdobně i celková výše připadající na zdravotní a sociální pojištění je ustanovena souvisejícími zákony.

Další oblastí financovanou oblastí jsou různé humanitární činnosti organizované CNS. Zákon těmito činnostmi konkrétně myslí všechny charitativní, vzdělávací a pečovatelské aktivity, jež působí na snížení jevů sociální patologie. Příspěvky na tuto oblast fungují na operativní bázi, neboť záleží na momentální výši prostředků k dispozici.

Prostředky z církevního fondu dále směřují na renovaci, modernizaci a rozšíření středisek sociální, zdravotní a rehabilitační péče. Jedná se o jídelny, domovy důchodců, školy, sirotčince a dětské domovy. Do této oblasti patří i příspěvky na ochranu a záchranu sakrálních budov. Pro účely rekonstrukce, restaurování a renovace jde získat dotace i z jiných státních institucí.

Neméně důležitou stránkou financování CNS jsou dary a sbírky, jež jsou dle článku 13 písm. a) vyňaty ze zákona o veřejných sbírkách. Církev nemusí žádat o žádné speciální povolení, sbírky nepodléhají dani z příjmu a nemusí být účetně zaznamenávány.

3.5.4 Právní vývoj v oblastí církví na Slovensku

Vzhledem ke společné historii bude tato kapitola popisovat situaci na území Slovenské republiky roku 1989. Společný historický vývoj byl již popsán v kapitole 3.5.1.

Hned v úvodu je nutné zmínit, že religiozita na území Slovenské republiky je větší, což úzce souvisí s přístupem ke konfesnímu právu. Obecná náboženská svoboda byla ukotvena v zákoně č. 308/1990 Zb. o svobodě náboženské víry a postavení církví a náboženských společností, jež vychází z ústavního zákona č. 23/1991 Zb. kterým byla uvedena Listina základních práv a svobod.

Zákon č. 308/1990 Zb. byl naposledy novelizován zákonem č. 39/2017 Z. z., jež přináší pouze drobné změny. Konfesní právo je na Slovensku poměrně klidné a v posledních letech nedocházelo k velkým změnám, až na úpravu financování popsanou v následujících kapitolách.⁴⁸

⁴⁸ Zákon č. 308/1990 Zb., o svobodě náboženské víry a postavení církví a náboženských společností, ve znění pozdějších předpisů. Dostupný online: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1990-308>

3.5.4.1 Církevní restituce

Samostatná Slovenská republika pristoupila k řešení otázky církevních restitucí a první majetkový zákon byl přijat již rok po rozpadu. Národní rada schválila zákon č. 282/1993 Zb. o zmírnění některých majetkových křivd způsobených církvím a náboženským společnostem. Z názvu lze odvodit, že se jedná o zmírnění křivdy způsobené v rozhodném období od 8. května 1945 do 1. ledna 1990 pro CNS a od 2. srpna 1938. Jinými slovy nebude vrácen všechn původní majetek církví, jež ve výše zmíněném období převeden státu. Pro Evangelickou církev augsburského vyznání bylo takto určené časové rozmezí zásadní, neboť v roce 1945 přišla o velké množství církevních škol, internátů a bytů pro učitele. Právní předpis měl formu obecného restitučního zákona, podobně jako v Polsku a Maďarsku. Zákon stanovil podmínky a postup restitucí.

Restituční nárok vznikl CNS, jež měly sídlo na území Slovenské republiky a byly registrované dle platné právní úpravy. Hlavními restituenty byly římskokatolické, řeckokatolické, reformované křesťanské církve, evangelické církve a. v. a židovské náboženské obce. Na vrácení majetku v menší míře měly nárok církve adventistů sedmého dne a Bratrské jednoty baptistů.⁴⁹ Ve většině případů připadala povinnost vydat majetek na stát, i když výjimečně se jednalo také o fyzické osoby. Nebyly vydány veškeré nemovitosti, např. veřejně prospěšná zařízení či zastavěné pozemky.⁵⁰ Podobně jako v české právní úpravě z roku 2012, musely CNS písemně vyzvat povinné osoby se svým nárokem ve stanovené dvanáctiměsíční lhůtě od nabytí účinnosti zákona. V lhůtě 90 dní od zaslání výzvy musela být uzavřena dohoda o vydání věci, pokud se tak nestalo, do věci se vložil soud.

Jakožto princip tohoto typu zákona, veškeré nároky musely být prokázány původním vlastníkem. V praxi se objevily dva složitější spory, jež musely být řešeny soudně. První se týkal právního nástupnictví Bratislavsko-Trnavské arcidiecéze, jež byla v majetkových listinách pod Ostrihomskou diecézí. Druhý spor se týkal nástupnictví Evangelické církve augsburského vyznání, jejíž majetek byl v rozhodném období ve vlastnictví německých církevních sborů. Řešení proběhlo jak soudně, tak novelizací

⁴⁹ JURAN, Ján. 2009. *Reštitúcie cirkevního majetku v Slovenskej republike*. In: Náboženství a veřejná moc v zemích Evropské unie. Praha: Ministerstvo kultury České republiky, 2009. str. 30. ISBN 978-80-86310-86-2.

⁵⁰ KŘÍŽ, Jakub, ed. *Náboženství a veřejná moc v zemích Evropské unie: sborník textů z konference*. Praha: Ministerstvo kultury ČR, 2009. str. 8. ISBN 978-80-86310-86-2.

zákona č. 283/1993 Z. z. a to zákonem č. 97/2002. Následoval zákon č. 161/2005 Z. z., o navrácení vlastnictva k niektorým nehnuteľnostiam, ktorý vyřešil jak spor Evangelické cirkve a. v., tak kompletně uzavřel kapitolu církevních restitucí na Slovensku.⁵¹

3.5.4.2 Financování církví

Na Slovenku lze pozorovat změnu názorů týkající se financování CNS z veřejných zdrojů. Po pádu komunistického režimu se formuloval názor, že CNS mají být převážně financovány z veřejných zdrojů a dodatečně ze sbírek a darů. Současná společnost se ovšem přiklání k finančnímu osamocení.

CNS byly dlouhou dobu i po převratu financované na základě zákona č. 218/1949 Zb o hospodárskom zabezpečení cirkví a náboženských spoločnosti štátom, jež byl celkově třikrát novelizován a poměrně nedávno zcela zrušen zákonem č. 370/2019 Z. z. o finančnej podpore činnosti cirkví a náboženských spoločnostech.⁵²

Tento zákon staví na svém předchůdci z roku 1949, ale zároveň přináší řadu změn. Nově budou kněží placeni přímo z celkové dotace od státu, neboť došlo ke zrušení platových tarifů, jež byly dříve stanoveny Ministerstvem kultury. Toto otevírá novou míru finanční svobody, kdy výše platů bude stanovena samotnou církví. S tímto souvisí i fakt, že CNS budou moci získané prostředky využívat na charitativní, misijní nebo jiné veřejně prospěšné účely. Dále stanovuje výši roční příspěvku, která je počítána na základě počtu věřících příslušné církve. Do výpočtu je zahrnuta inflace i zvyšování platů ve státní sféře. CNS přichází poměrná část, tedy jedna dvanáctina celkově přiznané dotace vždy první den v měsíci. Dále zákon jmenuje činnosti, na které příspěvek nebude možné použít, jedná se například o poskytování půjček, založení vlastního podnikání, podporu činnosti politických stran či úhrada pokut a jiných sankcí.

CNS budou muset vést záznam o nakládání s přijatou dotací a poté jej poskytnout Ministerstvu kultury. Stát má nově oprávnění kontrolovat hospodaření s příspěvkem a v případě zjištěných porušení použít konkrétní právní předpis. Na závěr je vhodné

⁵¹ JURAN, Ján. 2009. Reštitúcie cirkevního majetku v Slovenskej republike. In: Náboženství a veřejná moc v zemích Evropské unie. Praha: Ministerstvo kultury České republiky, 2009. str. 31. ISBN 978-80-86310-86-2

⁵² Zákon č. 370/2019 Z. z. o finančnej podpore činnosti cirkví a náboženských spoločnostech. Dostupný z: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2019/370/>

poukázat, že Slovensko se vydává naprosto opačnou cestou v porovnání s Českou republikou a spíše stvrzuje finanční vztahy mezi státem a církvemi.

4 Vlastní práce

V teoretické části autor vymezil základní pojmy dané problematiky. Ve vlastní práci budou hodnoceny církevní restituce z pohledu platné právní úpravy, jejich současný stav a přístup jednotlivých států V4. Na tuto část bude navazovat hodnocení financování církví s finanční analýzou zaměřenou na Českou republiku.

4.1 Přístup k restitucím a jejich současný stav v jednotlivých zemích V4

V České republice byl zvolen způsob řešení církevních restitucí zákonem č. 428/2012, který je v porovnání s ostatními zeměmi V4 unikátní, jelikož kombinuje obecný restituční zákon, finanční kompenzaci a zároveň financování církví. Jednotlivé CNS musí požádat o vrácení majetku, doložit původní vlastnictví a následně se uzavře dohoda o vydání. Vydávání církevního majetku zaopatřuje především Státní pozemkový úřad (dále jen SPÚ) na dvou pozicích. SPÚ je buď povinnou osobou či rozhodujícím subjektem v případě sporů.

Tabulka č. 2 - Dohody o vydání majetku

Stav dohody	Počet dohod	Počet pozemků	Celková výměra v m ²	Počet staveb
Schváleno	3 227	35 552	255 655 245	71
Neschváleno	49	381	2 985 573	0
Zahájeno	7	46	420 195	0
Nezahájeno	19	105	1 091 785	0
Zastaveno	5	101	460 171	0
Celkem	3 307	36 185	260 612 969	71

Zdroj: vlastní zpracování z dat SPÚ

Tabulka č. 2 shrnuje stav vydávání majetku k datu 6. 11. 2020, kde SPÚ vystupuje jako povinná osoba dle § 9 odst. 2. Římskokatolická církev je celkově největším příjemcem. Průměrná výměra dosahovala 7 204 m², což odpovídá přibližně ploše fotbalového hřiště. Největší vrácený pozemek dosahoval výměry 442 144 m² v katastrálním území Chlumín, který byl vrácen Benediktinskému arcidiákonství sv. Vojtěcha a sv. Markéty v Praze –

Břevnově. I když se číslo celkové výměry může zdát na první pohled jako velmi vysoké, tak jde pouze o 0,3 % celkové rozlohy České republiky.

Tabulka č. 3 - Roční přehled dohod o vydání majetku

Rok	Počet dohod	Počet pozemků	Výměra v m²	Počet staveb
2013	26	93	1 094 550	2
2014	1 075	12 069	91 577 845	43
2015	1 833	21 896	147 313 020	26
2016	284	1 786	18 146 728	0
2017	34	77	346 861	0
2018	21	52	400 045	0
2019	8	61	336 286	0
2020	7	46	305 849	0
V procesu	105	105	1091785	0
Celkem	3 307	36 185	260 612 969	71

Zdroj: vlastní zpracování z dat SPÚ

Tabulka č. 3 představuje roční přehled počtu přijatých dohod, vrácených pozemků, jejich výměru a počet budov. Nejvíce majetku bylo vydáno v období 2014 – 2015, na které navazuje skokové snížení. V posledních třech letech bylo uzavřeno pouhých 36 dohod. Při pohledu na kompletní seznam dohod je patrné, že majetkové vyrovnání blíží ke konci.

Tabulka č. 4 - Rozhodnutí v řízení o vydání zemědělské nemovitosti

Stav rozhodnutí	Počet rozhodnutí	Počet pozemků	Celková výměra v m²	Počet staveb
Vydáno	2 958	15 916	122 526 914	32
Nevydáno	2 572	26 225	154 460 031	55
Zamítnuto	789	3 133	32 637 948	2
Zastaveno	3 350	60 437	414 664 074	60
Celkem	9 669	105 711	724 288 967	149

Zdroj: vlastní zpracování z dat SPÚ

Tabulka č. 4 uvádí souhrn počtu rozhodnutí, ve kterých SPÚ úřad rozhodl při neuzavření dohody, jak je ustanoveno v §9 odst. 5 a 6. Průměrná výměra činí 7 184 m², což je téměř identická hodnota jako z tabulky č. 2. Na první pohled je patrné, že celkové hodnoty kromě budov jsou téměř trojnásobně vyšší, než v procesu uzavírání dohod mezi CNS a SPÚ, který je popsán výše.

Tabulka č. 5 - Roční přehled rozhodnutí o vydání majetku

Rok	Počet rozhodnutí	Počet pozemků	Celková výměra v m²	Počet staveb
2013	1	4	60 045	0
2014	158	1 251	8 251 765	30
2015	4 550	55 427	359 147 007	54
2016	3 131	31 616	221 095 769	41
2017	1 265	12 191	80 299 718	19
2018	554	5 192	55 134 236	5
2019	3	16	38 207	0
2020	3	5	144 261	0
V procesu	4	9	117 959	0
Celkem	9 669	105 711	724 288 967	149

Zdroj: vlastní zpracování z dat SPÚ

Tabulka č. 5 znázorňuje souhrny na jednotlivé roky, ve kterých SPÚ rozhodoval jako povinná osoba. Lze zde nalézt podobný trend jako v tabulce č. 3, tedy dvouroční nejaktivnější období, konkrétně v letech 2015 – 2016 a následný strmý propad, na který navazují léta 2018 – 2020 s velmi nízkým počtem rozhodnutí.

Další část zákona upravuje finanční kompenzace za nevrácený majetek. Jedná se o § 15, 16 a 17, podle kterých jednotlivé CNS uzavřou smlouvu se státem o vypořádání a následně obdrží stanovenou náhradu.

Tabulka č. 6 - Podíly vyplacených finančních náhrad jednotlivým CNS

Církev	Částka (Kč)
Církev římskokatolická	47 200 000 000
Církev československá husitská	3 085 312 000
Českobratrská církev evangelická	2 266 593 186
Pravoslavná církev v českých zemích	1 146 511 242
Apoštolská církev	1 056 336 374
Církev bratrská	761 051 303
Slezská církev evangelická augsburského vyznání	654 093 059
Jednota bratrská	601 707 065
Církev adventistů sedmého dne	520 827 586
Evangelická církev metodistická	367 634 208
Církev řeckokatolická	298 933 257
Starokatolická církev v České republice	272 739 910
Federace židovských obcí v České republice	272 064 153
Bratrská jednota baptistů	227 862 069
Evangelická církev augsburského vyznání v ČR	118 506 407
Luterská evangelická církev a. v. v České republice	113 828 334
Náboženská společnost českých unitářů	35 999 847
Celkem	59 000 000 000

Zdroj: Vlastní zpracování z dat získaných v zák. č. 428/2012 Sb. Dostupný online www.zakonyprolidi.cz

Hodnota finanční kompenzace 59 mld. Kč odpovídá 44 % z celkového objemu 134 mld. Kč, vzhledem k odhadované hodnotě vráceného majetku ve výši 75 mld. Kč. Dále je nutno upozornit na skutečnost, že římskokatolická církev se vzdala části finanční kompenzace ve prospěch ostatních CNS, které si rozdělí přibližně 20 % z celkové hodnoty.

Maďarsko se vydalo cestou obecného restitučního zákona č. XXXII/1991, na jehož základě církve žádaly o vrácení nemovitostí prostřednictvím zprostředkovatelského výboru, který o požadavku následně rozhodoval. Byl nastaven plán vrátit alespoň 5 % budov každý rok. Povaha restitucí se částečně změnila v roce 1997, a to novelizačním zákonem č. LXXXIV/1997, který církvim zaručoval finanční náhradu na základě jednání z předešlých let. Do restitučního procesu bylo zapojeno celkem 12 církví. Mezi lety 1992 -

2008 se podařilo vypořádat přibližně 32 % všech nároků, dalších 21 % bylo vyrovnáno v podobě renty na základě uzavřených dohod, 13 % bylo vyřešeno smlouvou mezi místní samosprávou nebo správcem daného majetku a církvemi. Zamítnuto či staženo bylo celkem 33 % majetku. V Maďarsku tedy v roce 2008 bylo vyřešeno 99 % restitucí a do roku 2011 zbývalo dořešit pouhé poslední 1 % restitucí. Je tedy patrné, že Maďarsko řešilo církevní restituce velmi aktivně a v případě nemožnosti vrácení veškerého majetku se uchýlilo k finanční kompenzaci.

Polsko zvolilo již v počátku kombinaci obecného restitučního zákona a finanční kompenzace, jež byly vypořádávány prostřednictvím majetkové komise. Zákon o garancích svobody svědomí a vyznání byl přijat již v roce 1989 a od té doby církve podaly zhruba 10 000 žádostí o vrácení majetku, ze kterých bylo 6 780 vyřešeno. Majetková komise katolické církve do roku 2011 vyřešila 3 142 do roku. Zbývajících nevyřešených žádostí převedených na soudy bylo evidováno kolem 216. Katolická církev získala do roku 2004 více než 56 tisíc hektarů půdy a 415 nemovitostí.

Tabulka č. 7 - Počet žádostí ostatních církví

CNS	Počet podaných žádostí	Počet vyřešených žádostí*	Vypršení lhůty k podání
Židovské obce	5 504	2 232	2002
Luteránská církve	1 200	959	1996
Pravoslavná církve	472	240	2005
Ostatní církve	71	170	1998

Zdroj: vlastní zpracování dle dokumentu <https://2009-2017.state.gov/documents/organization/193061.pdf>

*k roku 2011

Tabulka č. 7 zobrazuje počet ostatních CNS kromě katolické, jež je popsána výše. Jak je z tabulky patrné, tak lhůta podání úzce souvisí s množstvím vyřešených žádostí. Židovské obce podaly do roku 2002 velké množství žádostí, z nichž byla vyřešena zhruba polovina.

Slovensko přistoupilo k církevním restitucím podobně jako Maďarsko a zvolilo obecný restituční zákon bez finanční kompenzace. Jednalo se o zákon č. 282/1993 Zb. o zmírnění některých majetkových křiv způsobeným církvím a náboženským společnostem, jež podrobně popsán v kapitole 3.5.4.1, a proto se tato část textu soustředí především na

aktuální stav restitucí. Lesy SR vydaly do 31. 12. 2019 celkem 71 104 ha. Neodevzdaných lesů je evidováno 2 991 ha a 1 553 ha si Lesy SR pronajímají.⁵³ Ostatního zemědělského majetku bylo vráceno 41 800 ha do roku 2012.⁵⁴

4.1.1 Přístup zemí V4 k církevním restitucím z časového hlediska

Jedním ze společných atributů majetkového vyrovnání mezi státem a CNS je definitivně čas neboli období, kdy daný stát začal řešit tuto problematiku. Česká republika byla v tomto ohledu velmi nerozhodná vedle svých partnerů z V4. Jedním z důvodů této nerozhodnosti mohla být neochota diskuse se zástupci CNS, jež může být přisuzována strachu ze suverenity či mezinárodnímu rozsahu církví. Další překážkou byla představa některých politiků, kteří vnímali církve jako majetku chtivé subjekty, kterým jim podle názorů některých ani nikdy nepatřil.⁵⁵ Důležitou roli sehrál náleží Ústavního soudu Pl. ÚS 9/07, jež rozhodl o možnosti zrušení § 29, nečinnosti zákonodárců a také zákonité očekávání CNS na restituce.⁵⁶

Ústavní soud se zabýval dvěma požadavky od skupiny senátorů, jež první spočíval ve zrušení „blokačního paragrafu“, který blokoval církevní majetek, aby nemohl být převeden na jiné osoby. Nepočítalo se ovšem s délkou 20 let. Zmiňovaný § 29 musel být zrušen, aby bylo možné začít restituční proces. Druhým požadavkem bylo vyslovení nečinnosti zákonodárců a tím porušení Ústavy České republiky. Ústavní soud rozhodl, že „dlouhodobá nečinnost Parlamentu České republiky spočívající v nepřijetí zvláštního právního předpisu, který by vypořádal historický majetek církví a náboženských společností, je protiústavní a porušuje čl. 1 Ústavy České republiky, čl. 11 odst. 1 a 4, čl. 15 odst. 1 a čl. 16 odst. 1 a 2 Listiny základních práv a svobod a čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod.,“⁵⁷ Ústavní soud dále shledal očekávání CNS na majetkové vyrovnání za oprávněné, neboť „čl. 11 a čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě (ten především) chrání nejen vlastnictví jako věcné

⁵³ *Výročné zprávy* [online] Lesy SR, 2018. [cit. 26. 3. 2021]. Dostupné z: https://www.lesy.sk/files/lesy/o-nas/vyrocnne-spravy/lesy_vs_2019_web_100dpi.pdf

⁵⁴ *Majetek církvi se nedá spočítat* [online] SME Domov, 2012. [cit. 31. 01. 2018]. Dostupné z: <https://domov.sme.sk/c/6485304/majetek-cirkvi-sa-neda-spocitat.html>

⁵⁵ REKTOŘÍK, Jaroslav. *Ekonomická dimenze křesťanství a církve: její reflexe v ČR*. Brno: Masarykova univerzita, 2000. str. 110. ISBN 80-210-2293-0.

⁵⁶ Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 1. 7. 2010, sp. zn. Pl. ÚS 9/07, publikován pod č. 242/2010 Sb., [cit. 15. 03. 2021] Dostupné z: http://nalus.usoud.cz/Search/GetText.aspx?sz=Pl-9-07_2

⁵⁷ tamtéž

právo, právní panství nad věcí, ale i jiné majetkové hodnoty obligační povahy, typicky pohledávky. Legitimní očekávání je tak majetkovým nárokem a požívá stejné ochrany jako právo vlastnické.⁵⁸ Výše popsané rozhodnutí Ústavního soudu bylo důležitým katalyzátorem v problematice církevních restitucí.

Pokusy o restituce začaly již kolem roku 1995, kdy církve z vlastní iniciativy žádaly o vrácení majetku podle dobových majetkových zákonů. Soudní procesy jednotlivých požadavků byly ovšem velmi nepraktické a vleklé.⁵⁹ Restituce na základě vládních nařízení v letech 1996 – 1998 se také neukázaly jako správné řešení. Následující pokusy v roce 2004 a 2005 o vyřešení majetkového vyrovnání rovněž nepřinesly žádné výsledky.

Rok 2008 vypadal pro CNS nadějně, jelikož byl vládě předložen návrh vyrovnání vytvořený Komisí pro narovnání vztahu mezi státem a církvemi a náboženskými společnostmi se zástupci církví. Princip byl velmi podobný zákonu z roku 2012 a lišil se především částkami a lhůtami, jak lze vidět přehledně v tabulce níže.

Tabulka č. 8 - Srovnání návrhů restitučního zákona

Klíčové prvky	Návrh z roku 2008	Zákon z roku 2012
Objem naturálních restitucí (mld. Kč)	51	75
Finanční náhrada (mld. Kč)	83	59
Doba vyplácení fin. Náhrady (roční splátky)	60	30

Zdroj: vlastní zpracování

Zákonu z roku 2012 se detailněji věnuje předcházející kapitola. Autor považuje takto popsané časové hledisko církevních restitucí v České republice za dostačující.

V případě Slovenska byl restituční proces popsán již v teoretické části práce, ovšem pro potřeby této kapitoly je vhodné alespoň shrnout časový rámeček majetkového vyrovnání. Vše započalo zákonem č. 282/1993 Z. z. o zmiernení niektorých majetkových krívd spôsobených cirkvám a náboženským spoločnostiam s účinností od 1. ledna 1994. Tímto obecným restitučním zákonem byla vyřešena většina restitucí bez větších potíží. Sporné požadavky Bratislavsko-Trnavské arcidiecéze a Evangelické církve augsburské vyznání byly vyřešeny zákony z roku 2002 a 2005, jež v podstatě uzavřeli restituční proces.

⁵⁸ tamtéž

⁵⁹ KŘÍŽ, Jakub, ed. Náboženství a veřejná moc v zemích Evropské unie: sborník textů z konference. Praha: Ministerstvo kultury ČR, 2009. str. 9. ISBN 978-80-86310-86-2.

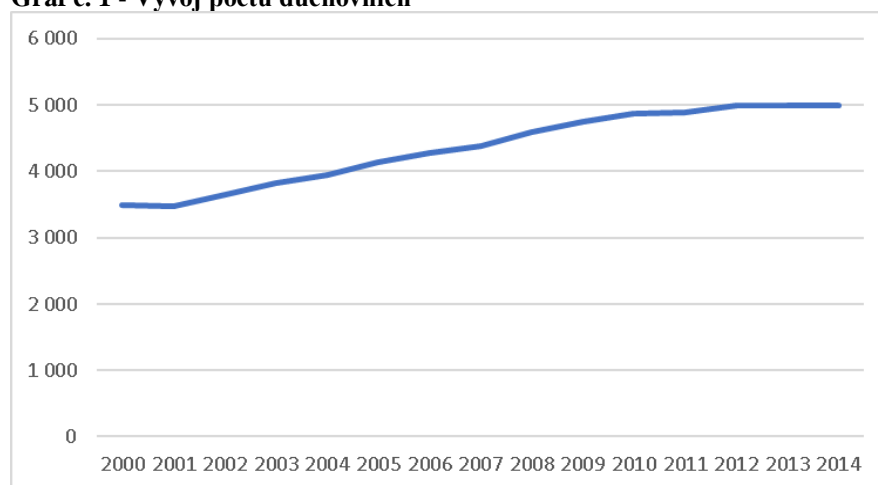
Zbylé státy V4 začaly řešit problematiku církevních restitucí mnohem dříve. Polská republika začala řešit otázku majetkového vyrovnání nejdříve. Již v květnu roku 1989 vznikl zákon, jež upravoval vrácení majetku. Maďarská republika započala restituční proces zákonem č. XXXII/1991 o vypořádání stavu státního vlastnictví bývalých církevních nemovitostí a na Slovensku to bylo roku 1993 a to zákonem č. 282/1993 Z. z. o zmiernení niektorých majetkových krívd spôsobených cirkvám a náboženským spoločnostiam.

Cílem této kapitoly bylo přiblížit časový rámec restitucí v jednotlivých zemích V4, které až na Českou republiku začaly velmi brzo, tudíž nebylo nutné jít do hloubky a autor vidí větší přínos ve vysvětlení zdlouhavého procesu českého zákonodárství.

4.2 Analýza financování CNS v České republice

V České republice je financování církví úzce provázáno s restitučním zákonem, který kromě restitucí nastavuje nová pravidla vyplácení finanční podpory. Příspěvek na podporu činnosti CNS bude vyplácen po dobu 17 let od účinnosti ZOR. Stát přispívá na platy duchovních včetně pojistného, provozní náklady a poskytuje prostředky na opravy církevního majetku. Nejvíce finančních prostředků je posíláno právě na platy duchovních, jedná se přibližně o 90 % z celkové výše. Výše tohoto příspěvku je závislá na počtu zaměstnávaných duchovních a stát jej nemůže stanovovat. Výše platů jednotlivých kněží byly dříve upravovány tarifně dle vládního nařízení č. 566/2006 Sb. o úhradě osobních požitků duchovních církví a náboženských společnostech, ale ZOR toto nařízení zrušil. CNS si mohou nastavovat platy svých zaměstnanců dle jejich uvážení.

Graf č. 1 - Vývoj počtu duchovních

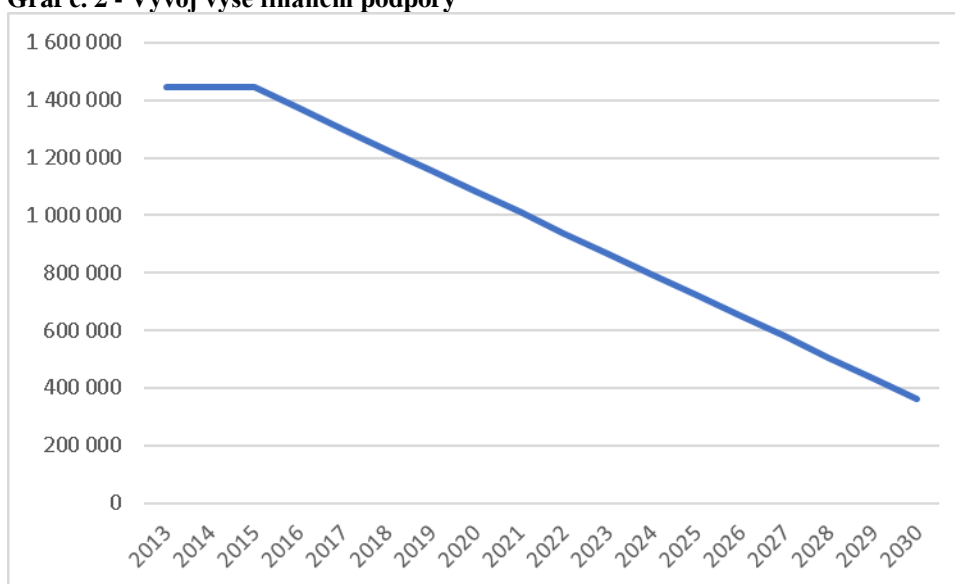

Zdroj: vlastní zpracování

Graf č. 1 udává vývoj počtu duchovních v letech 2000 – 2014. Rok 2012 je poslední období, kdy Ministerstvo kultury uvádí počet duchovních, podle kterého byl následně vypočítán příspěvek na platy duchovních. Na začátku roku 2011 byla podepsána tzv. Deklarace shody – dohody, podle které se nebude zvyšovat objem finančních prostředků na platy duchovních v letech 2011 – 2014. Na toto období navazuje úprava financování v ZOR, tedy postupné zmenšování příspěvku o 5 % ročně, a to od roku 2016. Léta 2013 – 2015 odpovídají přechodnému období, ve kterém se výše příspěvku nemění. Od roku 2016 tedy počet duchovních nemá žádný vliv na výši podpory. Pro úplnost je vhodné uvést trend vývoje počtu kněží. Římskokatolická církev se potýká s nedostatkem kněží, což představuje potíže především s fungováním farností.

Na základě ZOR budou s postupem času klesat stání výdaje na podporu CNS, jelikož stát souběžně vyplácí i finanční náhradu.

Graf č. 2 - Vývoj výše finanční podpory

Zdroj: vlastní zpracování

Graf č.2 znázorňuje vývoj vyplácená finanční podpory CNS. Každoročně se výše snižuje přibližně o 72 mil. Kč. V roce 2030 bude vyplacena poslední podpora v celkové hodnotě 361 mil. Kč.

Dále by bylo vhodné zobrazit vliv vyplacení finanční podpory a splacení finanční náhrady na celkové státní výdaje, jelikož právě tento argument je často používán v souvislosti s kritikou církevních restitucí.

Tabulka č. 9 - Výdaje státu na CNS ve srovnání s celkovými výdaji

Kč	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Příspěvek na podporu činnosti	1 444 753 000	1 372 515 350	1 300 277 700	1 228 040 050	1 155 802 400	1 083 564 750
Finanční náhrada	1 959 071 265	2 023 720 617	2 066 441 698	2 080 906 790	2 132 929 460	2 177 720 979
Celkem	3 496 805 705	3 432 776 266	3 366 719 398	3 308 946 840	3 288 731 860	3 261 285 729
Státní výdaje	1 297,32	1 219,84	1 279,8	1 400,97	1 551, 23	1 618,1
% státních výdajů	0,27	0,28	0,26	0,24	0,21	0,2

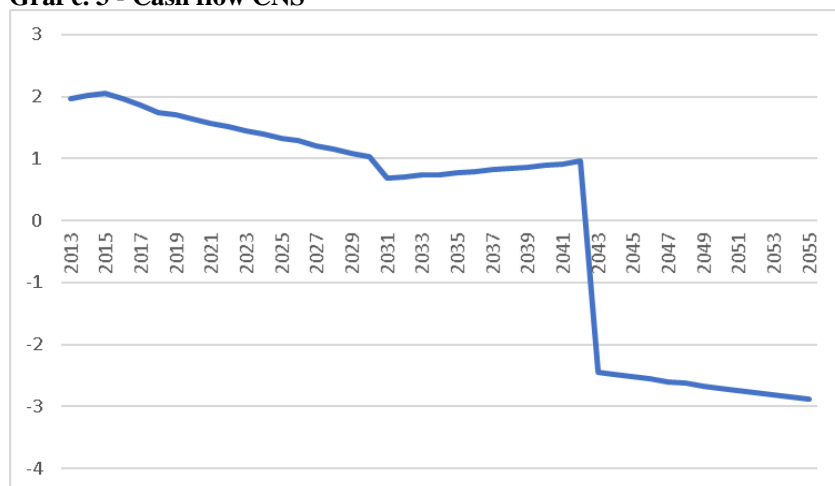
Zdroj: vlastní zpracování z dat získaných z dokumentu Ministerstva kultury

Tabulka č. 9 zobrazuje procentní podíl vyplacení celkových finančních prostředků na celkové státní výdaje. Aktuálně je možné sledovat klesající tendenci. Je patrné, že procentní podíl na celkové výdaje je téměř zanedbatelný a vliv na státní rozpočet je velmi malý.

4.2.1 Přepokládaný cash flow CNS

Cash flow neboli peněžní tok vyjadřuje pohyb peněžních prostředků u daného subjektu a určité období a je počítán jako rozdíl mezi příjmy a výdaji.

Graf č. 3 - Cash flow CNS

Zdroj: vlastní zpracování

Graf č. 3 znázorňuje cash flow CNS, jež by šlo rozdělit do tří částí. Od roku 2013 lze vidět převážně klesající trend, neboť jde období začátku vyplácení finanční náhrady, kdy i přes její mírně zvyšující se hodnotu, tak poměrně rychle klesá finanční podpora. V roce 2031 lze vidět strmější propad, jelikož církve zmiňovanou podporu již neobdrží. Zároveň lze vidět vzestupný trend, který je způsoben především inflační zhodnocením finanční náhrady. Rok 2043 extrémní propad, a to z důvodu zastavení veškerých plateb ze strany státu. Graf předpokládá nulové příjmy a každoroční růst nákladů kvůli 2,5 % inflaci. Cash flow se tedy skládá pouze z výdajů.

Řádky výše přináší premisu finanční soběstačnosti, jelikož od roku 2043 nebudou CNS přijímat žádné peníze od státu. Dary a sbírky se pro účel této kapitoly nezohledňují. Vhodným způsobem, jak docílit stálých příjmů je zhodnocení finančních náhrad, jejichž celková výše je poměrně vysoká. Jedním z nejlepších způsobů jsou investice, které právě tento stálý příjem mohou zaručit. Samotné investování je nesmírně široké téma, proto na něj bude nahlíženo pouze úzce a z pohledu CNS. Lze přepokládat investice s nižším stupněm rizika, a to v oblastech, které nejsou proti povaze CNS. Investice do zbraní či návykových látek lze téměř s jistotou vyloučit.

Tabulka č. 10 - Cílové zhodnocení investic

CNS	Zhodnocení	CNS	Zhodnocení
Apoštolská církev	7,69 %	Evangelická církev metodistická	7,25 %
Bratrská jednota baptistů	10,07 %	Federace židovských obcí	7,47 %
Církev adventistů sedmého dne	9,72 %	Jednota bratrská	8,59 %
Církev bratrská	7,09 %	Luterská evangelická církev a. v. vČR	5,83 %
Církev československá husitská	6,21 %	Náboženská společnost českých unitářů	6,63 %
Církev řeckokatolická	7,16 %	Pravoslavná církev v českých zemích	6,73 %
Církev římskokatolická	4,22 %	Slezská církev evangelická a. v.	7,61 %
Českobratrská církev evangelická	6,36 %	Starokatolická církev v ČR	6,73 %
Evangelická církev a. v. v ČR	7,85 %		

Zdroj: vlastní zpracování dle BP Finanční aspekty narovnání vztahů státu s církvemi a náboženskými společnostmi⁶⁰

Tabulka č. 10 udává průměrné výnosy, které by církve musely získat prostřednictvím investování nadbytečné části z přijaté finanční náhrady, aby mohly financovat svou činnost. Jak je z tabulky patrné, tak římskokatolická církev potřebuje výnos 4,22 %, což je velmi reálné získat s i nízkým rizikem. Platí zde pravidlo, čím vyšší potřebný výnos, tím více bude potřeba investovat s vyšším rizikem, což by platilo v podstatě pro většinu ostatních církvích, jejichž průměrný výnos dosahuje hodnoty kolem 7 %. Bratrská jednota baptistů by musela získat průměrný výnos 10,07 %, což je nereálná představa a bylo by vhodnější se soustředit na alternativní formy financování.

⁶⁰ LINHARTOVÁ, Petra. *Finanční aspekty narovnání vztahu státu s církvemi a náboženskými společnostmi*. Univerzita Karlova v Praze, 2012. str. 46.

4.3 Financování církví v ostatních zemích V4

Financování církví v **Maďarsku** bylo částečně ovlivněno církevními restitucemi. Financování je stále založené na zákonu z roku 1997, což vypovídá o stálosti systému podpory církvím. Podobně jak tomu je v České republice, také Maďarsko zvolilo vyplácení finanční náhrady katolické církvi za nevydaný majetek ve výši 42 mld. HUF v podobě roční renty. Z tohoto majetku vznikl reparační fond, jehož 5% úrok je každoročně vyplácen.

Financování katolické církve zároveň založené na mezinárodní smlouvě původně uzavřené v roce 1997 a naposledy aktualizována v roce 2013. Jednalo o úpravu obecného pravidla daňových asignací, kdy je církvím lidé převádí 1 % z daně z příjmů zvolené církvi. V případě katolické církve platí zvláštní podmínka. Pokud toto procento klesne pod 1 % celkových daňových příjmů, tak stát zvýší finanční podporu o 0,9 % z daňových příjmů.⁶¹

Tento způsob má dvě nedokonalosti, které je nutné zmínit. Zaprvé, tuto částku z daně neplatí občané s nízkým příjmem a důchodci, což může působit nespravedlivě. Druhý problém se týká občanů z vyšších příjmových skupin ve vztahu k určitým církvím, kdy v roce 2008 průměrná asignace u podporovatele katolické církve byla 5, 898 HUF a 11.922 HUF u židovského podporovatele.⁶²

Maďarsko přispívá také operativně především na opravu církevních budov, neboť tvoří základnu pro veřejně prospěšné služby, které církev poskytuje. Část dotací je neúčelová, tudíž církve ji mohou použít dle jejich zvážení. Například v roce 2015 činily výdaje na církve 60 mld HUF, kdežto následující rok to bylo až 171 mld. HUF.⁶³ Je patrné, systém financování církví je založen na vícero faktorech, které lze posoudit jako poměrně unikátní v porovnání s ostatními státy V4.

⁶¹ *Hungary updates agreement with Vatican* [online]. The Budapest Beacon, 2013-2018 [cit. 25. 3. 2021]. Dostupné z: <https://budapestbeacon.com/hungary-updates-agreement-with-vatican/>

⁶² SCHANDA, B., *Financovanie cirkví a náboženských spoločností v Maďarsku*. In MORAVČÍKOVÁ, M., VALOVÁ, E. (ed.), *Financovanie cirkví a náboženských spoločností v 21. storočí: zborník referátov z rovnomennej medzinárodnej konferencie, ktorú usporiadali Ministerstvo kultúry Slovenskej republiky a Ústav pre vzťahy štátu a cirkví v Bratislave a Nitre v dňoch 14.-16. októbra 2009*. Bratislava: Ústav pre vzťahy štátu a cirkví, 2010. str. 87. ISBN 978-80-89096-46-6.

⁶³ *Giving Hungarian taxpayer money to churches is a „good investment“* [online]. Hungarian Spectrum, 2007-2021 [cit. 26. 3. 2021] Dostupný z: <https://hungarianspectrum.org/2019/03/25/giving-hungarian-taxpayer-money-to-churches-is-a-good-investment/>

Círky v **Polsku** podle zákona nemohou být podporovány přímo státem či jeho složkami. Z tohoto důvodu je financování zastřešeno církevním fondem z roku 1950. V roce 2013 započaly jednání ohledně daňových asignací, a to ve výši 0,5 %. Počítalo se také s 3ročním překlenovacím obdobím, při kterém měly církve pobírat veškeré dosavadní příspěvky. Po uplynutí tohoto období mělo následovat vyhodnocení. Z toho plánu nakonec sešlo a diskuse se zastavila.⁶⁴ Největším příjmem církví jsou dary příslušníků, které dosahují až 80 % veškerých příjmů. Ročně se jedná o zhruba 500 milionů zlotých.⁶⁵ Z výše uvedených řádků lze vyvodit, že financování církví v budoucnu čekají určité změny, ale prozatím nebylo nalezeno vhodné řešení.

Financování církví na **Slovensku** je poměrně aktuální, neboť bylo aktualizováno zákonem č. 370/2019 Z. z. Výše příspěvku vychází z minulého roku, ke kterému je přičtena průměrná inflace.

⁶⁴ *Finansowanie Kościoła - temat, który wróci* [online] Deon.pl, 2019 [cit. 29. 3. 2021] Dostupné z: <https://deon.pl/kosciol/komentarze/finansowanie-kosciola-temat-ktory-wroci,488076>

⁶⁵ Poland's faithful provide 80 percent of Church finances [online] Radio Poland, 2012 [cit. 29. 3. 2021] Dostupný z: <http://archiwum.thenews.pl/1/9/Artykul/91616,Polands-faithful-provide-80-percent-of-Church-finances>

Tabulka č. 11 - Příspěvky jednotlivým církvím za rok 2020

Církev	Výše příspěvku (EUR)
Rímskokatolícka cirkev v SR	34 538 722
Evanjelická cirkev augsburského vyznania na Slovensku	5 174 749
Gréckokatolícka cirkev na Slovensku	5 106 921
Reformovaná kresťanská cirkev na Slovensku	2 752 563
Pravoslávna cirkev na Slovensku	2 078 849
Apoštolská cirkev na Slovensku	499 121
Cirkev bratská v Slovenskej republike	401 850
Bratská jednota baptistov v Slovenskej republike	366 822
Evanjelická cirkev metodistická, Slovenská oblasť	340 248
Ústredný zväz židovských náboženských obcí v SR	139 891
Starokatolícka cirkev na Slovensku	128 780
Cirkev československá husitská na Slovensku	117 166
Cirkev adventistov siedmeho dňa, Slovenské združenie	43 441
Novoapoštolská cirkev v Slovenskej republike	8 548
Náboženská spoločnosť Jehovovi svedkovia v SR	0
Kresťanské zbory na Slovensku	0
Bahájske spoločenstvo v Slovenskej republike	0
Cirkev Ježiša Krista Svätých neskorších dní v SR	0
Celkem	51 697 671

Zdroj: data získaná z dokumentu Ministerstva kultury SR⁶⁶

Tabulka č.11 zobrazuje finanční podporu církvím za rok 2020 dle výše uvedeného zákona. Podobně jako v ostatních zemích V4, i na Slovensku je římskokatolická církev tou nejrozšířenější, a proto dostává nejvyšší podporu. Jedná se o nějakých 65 % z celkové podpory, jak je to uvedeno v příloze 1.

Financování církví na Slovensku je unikátní svou jednoduchostí, jak lze odvodit z porovnání s ostatními zeměmi V4. Jedinou zvláštností je fakt, že doposud se financování řídilo zákonem z roku 1950 a jeho zrušení bylo již nasnadě.

⁶⁶ *Financovanie* [online]. Ministerstvo kultury SR, 2021[cit. 28. 3. 2021]. Dostupné z: https://www.culture.gov.sk/wp-content/uploads/2019/12/CNS_2020.pdf

5 Výsledky a diskuse

V této kapitole využije autor poznatků jak z teoretické, tak praktické části práce, které vyhodnotí v širším kontextu a zároveň vyjádří svůj názor. Tuto část také doplní vyhodnocením krátkých rozhovorů.

5.1 Vyhodnocení církevních restitucí v zemích V4

Na úplném začátku je vhodné říct, že se všechny státy uznaly křivdu, jež byla způsobena církvím během vlády komunistického režimu a zavázaly se ji napravit. Jedním z možných přístupů je právě ignorování této problematiky a z tohoto úhlu pohledu lze tedy hodnotit státy V4 pouze kladně. Dále je nutné dodat, že veškeré restituce lze považovat za částečné, a to především ze dvou důvodů. Majetkové záznamy byly často nepřesné a nebylo tedy možné dohledat původní vlastnictví. Druhým důvodem je současný stav majetku, kdy buď patří soukromé osobě, na které se povinnost vrátit majetek nevztahovala či původní majetek změnil svou povahu. Na veřejnosti se občasné objeví vyjádření církví, že jim nebyl vrácen určitý majetek.

Společným znakem pro církevní restituce v zemích V4 je vrácení majetku na základě nároků jednotlivých církví a poté jejich důkladné prošetření, zda-li je nárok oprávněný. Z hlediska subjektů, které měly za úkol řešit tyto nároky lze rozdělit země V4 do dvou kategorií. V případě Maďarska a Polska byly zřízeny zvláštní orgány, kdy v případě prvního jmenovaného státu se jednalo o zprostředkovatelský výbor a v druhém jmenovaném státu byla vytvořena majetková komise. Druhou skupinu tvoří Česká a Slovenská republika, kde žádné zvláštní orgány vytvořeny nebyly a většinou se jednalo o již existující státní podniky či instituce. Soudy jako rozhodující instituce byly využívány ve všech zemích, ale jednalo se pouze o specifické případy. Výše uvedené problémy s administrací majetku bylo hojně využívány peněžní kompenzace. Jediné Slovensko této metody nevyužilo, jelikož to zákon nedovoloval.

Z časového hlediska lze jednoznačně hodnotit Českou republiku jako nejhorší, jelikož otázku restitucí začala řešit až velmi pozdě oproti svým kolegům z V4. Přesné důvody je velmi těžké hledat. Dle autora vnímá politické klima a religiozitu jako dva významné faktory. Výzkum politického klimatu po zhroucení komunistického režimu v zemích V4 je velmi obsáhlé téma, ale v jednoduchosti lze říct, že demokratické vlády v zemích V4 uznaly povinnost zmírnění křivdy způsobené v socialistickém období téměř

ihned, tedy až na Českou republiku. Autor se tedy spíše soustředí na Českou republiku a druhý uvedený faktor. Ze začátku je nutné podotknout, že i česká vláda začala řešit církevní restituce a vyjednávat se zástupci CNS hned po revoluci, ale až do roku 2012 nenašla žádné společné východisko. Tady by bylo možné bohužel jen hádat, na které straně byla chyba či za to mohly jiné okolnosti. Dalším faktorem mohla být nejnižší religiozita České republiky ze všech států V4. Toto mohlo zapříčinit nižší tlak z věřící části obyvatelstva a vláda tedy mohla přistupovat k církevním restitucím s menší razancí.

Všechny státy využily formu obecného restitučního zákona, jež byla případně doplněna o finanční náhradu. Nejspecifičtější právní úpravu dle autora přijala Česká republika, neboť kombinuje církevní restituce, finanční náhradu, financování CNS a předpokládanou odluku. Toto je vskutku unikátní právní úprava mezi zeměmi V4.

5.1.1 Vyhodnocení financování církví v zemích V4

Ve financování lze nalézt výrazně méně společných znaků než u církevních restitucí. Základním společným znakem je příjem z darů a sbírek, který je ovšem hůře měřitelný a zákon jej upravuje pouze daňovým osvobozením. Určité podobnosti lze nalézt u Polska a Maďarska, jelikož oba státy využívají určité formy fondů k financování církví. V podstatě se má jednat o uložený nevydaný majetek ve formě kapitálového fondu, jehož úrok je použit na podporu církví. Podobnou provázanost restitucí a financování lze nalézt také v České republice, kdy vyplácení finanční náhrady za nevydaný majetek postupně nahrazuje finanční podporu. Z finanční analýzy lze odvodit, že Římskokatolická církev může dosáhnout finanční soběstačnosti, pokud získané prostředky zhodnotí. Naopak některým církvím může přerušení financování způsobit značné potíže. Slovensko se v tomto vymyká, jelikož církevní restituce s financováním nebylo nikterak propojené. Tento přístup autor hodnotí jako velmi vhodnou volbu, jelikož jsou jasně daná pravidla.

Vývoj financování z pohledu státu lze rozdělit na dva protipóly, kterými jsou utlumení veškeré finanční podpory nebo naopak plná podpora ze státního rozpočtu. Vyjednávání mezi státem a církvemi je velmi složité, což zapříčiňuje omezenou informovanost. Toto se týká především Maďarska a Polska, kde není možné s jistotou určit budoucí vývoj. Vzhledem k vysoké religiozitě lze předpokládat, že tyto státy nepřestanou podporovat církve, ale je možné očekávat určitou novelizaci v této oblasti. Zejména církevní fond v Polsku, který doprovází určitá kontroverze a jeho vznik se datuje ještě do

komunistické éry. Česká republika nastavila konkrétní vývoj, kdy CNS za určitý čas přijdou o veškerou podporu ze strany státu. Slovenská republika nově přijatým zákonem v roce 2019 potvrdila budoucí finanční podporu církvím.

5.1.2 Vyhodnocení rozhovorů

Odpovědi od pana doktora Radovana Čikeše z církevního odboru Ministerstva kultury SR se shodují jak s mnohými informacemi uvedenými v práci, tak i se závěry autora. Pan doktor nejdříve popisuje vývoj církevních restitucí, kde v závěru uvádí, že *„reštitučný proces je teda z právneho hľadiska jednoznačne uzavretý.“* Dále podotýká, že se nedá úplně jednoznačně určit úspěšnost církevních restitucí, neboť *„cirkvi neposkytli konkrétne údaje a kvantifikáciu nereštituovaného majetku.“*

Restituční proces označuje pan doktor Čikeš za velmi rozdílný, jelikož jej ovlivňuje *„rozdielna legislativa, model vzťahu štátu a cirkvi a rozdielna religiozita.“* Určitou shodu nalézá jen u České a Slovenské republiky z důvodu společného státního zřízení.

Na třetí otázku odpovídá popisem nového zákona o financování z roku 2019, na kterém vyzdvihuje především čtyři faktory. Byl zrušen zákon z roku 1949, jež je dle slov pana doktora *„obsahovo i ideovo nevyhovující.“* Výhodami nového zákona je výchozí hodnota výše finanční podpory z roku 2019 a větší svoboda při rozhodování, jak církve s příspěvkem naloží, avšak jistá omezení stále platí. Na závěr pan doktor dodává nakročení k dlouhodobé stabilitě mezi Slovenskou republikou a církvemi v rámci financování.

Odpovědi paní Ilony Landové z Oddělení restitucí z SPÚ poskytují zajímavý úhel pohledu na církevní restituce z pozice státní instituce. Ze začátku je popisován počátek samotného SPÚ, jež byl vzniknul spojením *„dosavadní soustavy pozemkových úřadů a zbytkových agend Pozemkového fondu ČR“* na základě zákona č. 500/2012 Sb., o státním pozemkovém úřadu a o změně některých souvisejících zákonů. Tímto došlo ke sjednocení zkušeností s restitucemi vykonávaných podle dřívějších zákonů. Dále paní Landová vyvrací počáteční kritiku nestranného rozhodování SPÚ, jelikož funguje ve dvou rolích, jak již bylo v práci popsáno. Dle oddělení církevních restitucí *„správní orgány rozhodují nestranně.“* Následuje poměrně detailní vysvětlení překážek k vydání majetku, které se týkají například účelu pozemku či stavby. Na závěr je řečeno, že církevní restituce jsou již téměř ukončeny a jako oddělení restitucí považují způsob provedení za *„vcelku úspěšný,*

přičemž zejména ze začátku bylo využito zkušeností s restitucemi pracovníků bývalých pozemkových úřadů.“

Andrzej Rudlicki z Odboru pro církevní, národnostní a etnické menšiny považuje církevní restituce za úspěšné. Dle jeho slov se komise tvořená zástupci církví i státu snažila dosáhnout vhodného kompromisu pro obě strany. Zároveň uznává, že kvůli sociálním a ekonomickým změnám nebylo možné navrátit „*status quo ante*.“

Výše vyhodnocené odpovědi z jednoduchého rozhovoru dle autora nejenže ozvláštnily poznatky této práce, ale také přinesly nové informace, které zpracovávané téma vhodně doplňují. V přílohách jsou uvedeny původní přijaté odpovědi a vzory pokládaných otázek.

6 Závěr

Cílem diplomové práce bylo zpracování a vyhodnocení problematiky církevních restitucí a financování církví v zemích Visegrádu. Teoretická část byla vypracována na základě odborné literatury a příslušných zákonů týkající se dané problematiky. Pozornost byla věnována především historickému vývoji s důrazem na konfesní oblast. Dále byly zpracovány oblasti církevních restitucí a financování církví z pohledu platné právní úpravy pro jednotlivé země V4.

Vyhodnocením církevních restitucí bylo zjištěno, že ve všech zemích V4 se jedná o částečné restituce, neboť nebylo možné vrátit veškerý majetek, ať už z nepřesných záznamů či povahy majetku. Další podobnost byla nalezena ve způsobu zahájení církevního procesu ze strany církví, které musely samy požádat o vrácení majetku. Stát v tomto případě restituční proces neinicioval. V rámci subjektů vydávající majetek byly státy V4 rozděleny do dvou autorem vytvořených kategorií. Do první kategorie byly zařazeny Maďarsko a Polsko, neboť v obou těchto státech lze nalézt zvláštní orgány určené přímo pro restituční procesy. Druhou kategorií tvoří Česká a Slovenská republika, kde restituce zajišťovaly již stávající instituce. Dalším zjištěným společným znakem pro všechny státy Visegrádu kromě Slovenska je určitá finanční kompenzace, která se však v jednotlivých státech liší. Z hlediska stavu církevních restitucí, tak je všechny státy V4 považují za vyřešené. Přístup jednotlivých států k problematice církevních restitucí autor hodnotí kladně až na Českou republiku, která přijala restituční zákon v době, kdy ostatní státy byly již v konečné fázi. Všechny země V4 zvolili formu obecného restitučního zákona. Česká právní úprava je dle autora velmi specifická.

Financování církví v zemích Visegrádu je více roztržštěné a společných znaků je tu o poznání méně. Po vyhodnocení financování v jednotlivých zemích bylo zjištěno, že společným znakem jsou daňová zvýhodnění a současné poskytování finanční podpory, která vychází z nevydaného majetku, což neplatí pouze na Slovensku. Zde je důležité zdůraznit slovo současné, jelikož finanční podpora v České republice bude postupně utlumována až přestane být poskytována úplně. Financování v Polsku a Maďarsku funguje na principu úroků z fondů, jež je následně vyplácen církvím. Slovensko ustanovilo financování církví v nově přijatém zákoně, který přináší sice drobné, ale vítané změny.

Vyhodnocením krátkých rozhovorů byly zjištěny některé nové skutečnosti, např. spojení pozemkových úřadů. Autorovi přijdou názory v odpovědích zajímavé a spíše se s nimi ztotožňuje.

Dle dostupných zjištění autor hodnotí proces církevních restitucí a financování církví jako nejvhodnější řešení pro svou jednoduchost. V rámci V4 dle názoru autora nejde navrhnout společnou či podobnou právní úpravu v oblasti církví kvůli rozdílným vztahům mezi státem a církví. Lze ovšem navrhnout společný projekt buď v rámci církví nebo států, např. fond na rekonstrukci památek, který by fungoval v rámci Visegrádu.

7 Seznam použitých zdrojů

7.1 Literatura

BRZÁK, Marek. *Právní úprava církevních restitucí v ČR a na Slovensku*. ČZU, 2018.

JURAN, Ján. 2009. *Reštitúcie cirkevního majetku v Slovenskej republike*. In: *Náboženství a veřejná moc v zemích Evropské unie*. Praha: Ministerstvo kultury České republiky, 2009. str. 30. ISBN 978-80-86310-86-2.

KŘÍŽ, Jakub, ed. *Náboženství a veřejná moc v zemích Evropské unie: sborník textů z konference*. Praha: Ministerstvo kultury ČR, 2009. ISBN 978-80-86310-86-2.

LINHARTOVÁ, Petra. *Finanční aspekty narovnání vztahu státu s církvemi a náboženskými společnostmi*. Univerzita Karlova v Praze, 2012. str. 46.

MONTICONE, Ronald C. *The catholic church in Communist Poland, 1945 – 1985: forty years of Church-state relations*. Boulder: East European Monographs, 1986. str. 227 ISBN 0-88033-102-9.

NĚMEC, Damián. *Konkordátní smlouvy Svatého stolce s postkomunistickými zeměmi (1990-2008)*. Bratislava: Ústav pre vzťahy štátu a cirkví, 2010. ISBN 978-80-89096-45-9.

REKTOŘÍK, Jaroslav. *Ekonomická dimenze křesťanství a církve: její reflexe v ČR*. Brno: Masarykova univerzita, 2000. ISBN 80-210-2293-0.

SCHANDA, B., *Financovanie cirkví a náboženských spoločností v Maďarsku*. In MORAVČÍKOVÁ, M., VALOVÁ, E. (ed.), *Financovanie cirkví a náboženských spoločností v 21. storočí: zborník referátov z rovnomennej medzinárodnej konferencie, ktorú usporiadali Ministerstvo kultúry Slovenskej republiky a Ústav pre vzťahy štátu a cirkví v Bratislave a Nitre v dňoch 14.-16. októbra 2009*. Bratislava: Ústav pre vzťahy štátu a cirkví, 2010. ISBN 978-80-89096-46-6.

TRETERA, Rajmund Jiří. *Stát a církve v České republice*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002. Právo (Karmelitánské nakladatelství). ISBN 80-7192-707-4.

ZOULÍK, František. *Zamyšlení nad vyrovnáním státu s církvemi*. In: *Narovnání vztahu mezi církvemi a státem*. Eds. Petr, Kolář a Jakub, Kříž. Praha: CEVRO Institut, 2009. ISBN 978-80-87125-08-3.

7.2 Právní předpisy

Čl. 76 ústavního zákona č. 1/1993 Sb. [online] Dostupné z: <https://www.psp.cz/docs/laws/constitution.html>

Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 1. 7. 2010, sp. zn. Pl. ÚS 9/07, publikován pod č. 242/2010 Sb., [cit. 15. 03. 2021] Dostupné z:

http://nalus.usoud.cz/Search/GetText.aspx?sz=Pl-9-07_2

Ústavní zákon č. 150/1948 Sb., Ústava České republiky. Dostupné z:

https://www.psp.cz/docs/texts/constitution_1948.html

Zákon č. 231/1948 Sb., o církvích a náboženských společnostech. Dostupné z:

<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2002-3>

Zákon č. 3/2002 Sb., o církvích a náboženských společnostech. Dostupné z:

<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2002-3>

Zákon č. 117/1852 ř. z., o zločinech, přečinech a přestupcích, ve znění předpisů jej měnících a doplňujících ke dni 1. 1. 1927. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjyguzf6mjrg4wta>

Zákon č. 142/1947 Sb. z. a n., o revizi první pozemkové reformy. Dostupné z:

<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1947-142>

Zákon č. 46/1947 Sb. z. a n., o nové pozemkové reformě. Dostupné z:

<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1948-46>

Zákon č. 131/1948 Sb. z. a n., o likvidaci právních poměrů Německé evangelické církve v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1948-131>

Nařízení vlády č. 228/1949 Sb., o působnosti a organizaci Státního úřadu pro věci církevní.

Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1949-228>

Zákon č. 218/1949 Sb., o hospodářském zabezpečení církví a náboženských společností státem. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1949-218/zneni-0>

Ústavní zákon č. 100/1960 Sb., Ústava Československé socialistické republiky. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1960-100>

Zákon č. 308/1990 Zb., o svobodě náboženské víry a postavení církví a náboženských společností, ve znění pozdějších předpisů. Dostupný online:

<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1990-308>

Zákon č. 370/2019 Z. z. o finančnej podpore činnosti cirkví a náboženských spoločnostech.

Dostupný z: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2019/370/>

Zákon č. 428/2012 Sb., o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi.

Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2021-428/zneni-20130627>

7.3 Internetové zdroje

Aktuální problémy polského konfesního práva [online] Revue pro církevní právo číslo 11 3/9 [citováno 04. 03. 2021] Dostupné online: <http://spcp.prf.cuni.cz/11/kruk.htm>

Financovanie [online]. Ministerstvo kultury SR, 2021 [cit. 28. 3. 2021]. Dostupné z: https://www.culture.gov.sk/wp-content/uploads/2019/12/CNS_2020.pdf

Finansowanie Kościoła - temat, który wróci [online] Deon.pl, 2019 [cit. 29. 3. 2021] Dostupné z: <https://deon.pl/kosciol/komentarze/finansowanie-kosciola-temat-ktory-wroci,488076>

Giving Hungarian taxpayer money to churches is a „good investment“ [online]. Hungarian Spectrum, 2007-2021 [cit. 26. 3. 2021] Dostupný z: <https://hungarianspectrum.org/2019/03/25/giving-hungarian-taxpayer-money-to-churches-is-a-good-investment/>

Historie V4 [online] Visegrad Group, 2006-2021 [citováno 02. 03. 2021]. Dostupné z: <https://www.visegradgroup.eu/historie>

Hungary updates agreement with Vatican [online]. The Budapest Beacon, 2013-2018 [cit. 25. 3. 2021]. Dostupné z: <https://budapestbeacon.com/hungary-updates-agreement-with-vatican/>

Jednací řád vlády [online] Vláda České republiky 2001-2021 [citováno 02. 03. 2021] Dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/ppov/lrv/dokumenty/jednaci-rad-vlady-91200/>

Majetok cirkvi se nedá spočítat' [online] SME Domov, 2012. [cit. 31. 01. 2018]. Dostupné z: <https://domov.sme.sk/c/6485304/majetok-cirkvi-sa-neda-spocitat.html>

Poland's faithful provide 80 percent of Church finances [online] Radio Poland, 2012 [cit. 29. 3. 2021] Dostupný z: <http://archiwum.thenews.pl/1/9/Artykul/91616,Polands-faithful-provide-80-percent-of-Church-finances>

Právní režim bývalého církevního majetku v Maďarsku [online] Revue pro církevní právo číslo 7/97 [citováno 04. 03. 2021] Dostupné online: <http://spcp.prf.cuni.cz/1-10/schanda.htm>

U.S. Relations With Poland [online] U.S. Department of State, 2009-2017. [cit. 15. 3. 2021] Dostupné z: <https://2009-2017.state.gov/documents/organization/193061.pdf>

8 Přílohy

Příloha č. 1 - Výše podpory jednotlivým církvím za rok 2019

Církev	Výše příspěvku (EUR)	Poměr (%)
Rímskokatolická církev v SR	31 191 337	65,5
Gréckokatolická církev na Slovensku	4 900 043	10,2
Evanjelická církev augsburského vyznania na Slovensku	4 858 489	10,3
Reformovaná kresťanská církev na Slovensku	2 653 763	5,6
Pravoslávna církev na Slovensku	2 029 714	4,3
Apoštolská církev na Slovensku	493 290	1
Církev bratská v Slovenskej republike	398 454	0,8
Bratská jednota baptistov v Slovenskej republike	363 336	0,8
Evanjelická církev metodistická, Slovenská oblasť	329 920	0,7
Ústredný zväz židovských náboženských obcí v SR	137 892	0,3
Starokatolícka církev na Slovensku	127 093	0,3
Církev československá husitská na Slovensku	115 384	0,2
Církev adventistov siedmeho dňa, Slovenské združenie	40 526	0,1
Novoapoštolská církev v Slovenskej republike	8 382	0
Náboženská spoločnosť Jehovovi svedkovia v Slovenskej republike	0	0
Kresťanské zbory na Slovensku	0	0
Bahájske spoločenstvo v Slovenskej republike	0	0
Církev Ježiša Krista Svätých neskorších dní v Slovenskej republike	0	0
Celkem	47 647 623	100

Příloha č. 2 – Český vzor otázek k rozhovoru

Dobrý den,

jsem studentem 2. ročníku navazujícího oboru Hospodářská a kulturní studia na České zemědělské univerzitě v Praze. V současné době píšu diplomovou práci na téma Církevní restituce a financování církví v zemích Visegrádu. K obohacení mé práce by bylo zajímavé uvést názory zástupců visegrádských zemí, a proto se obracím na Vás s prosbou o zodpovězení následujících otázek.

1. Jak hodnotíte realizaci církevních restitucí na Slovensku/v České republice?
2. Jaký je Váš názor na restituční proces v ostatních zemích V4?
3. Je systém financování církví správně nastaven z pohledu státu a církví?

Poskytnuté odpovědi budou použity pouze pro potřebu odborné práce. Pokud si najdete chvíli volného času na zodpovězení těchto tří otázek, budu Vám velmi vděčný.

S pozdravem

Marek Hájek

Příloha č. 3 – Anglický vzor otázek k rozhovoru

Dear Sir or Madam,

I am studying 2nd year of Czech University of Life Sciences in Prague. My major is Economics and Cultural Studies and I am currently researching the Church Restitutions and its financing in Visegrad countries in order to submit my diploma thesis. I would like to enrich my findings with standpoint of Visegrad Four's representatives. That is the reason why I would like to ask you for help with answering the following questions.

1. In your opinion, was the overall church restitution process handled well?

If so, which aspect do you believe was well-executed during the restitution process? If not, what could have been done differently?

2. Do you recall if there was any public or professional discussion about the restitution process in other Visegrad countries?

3. From the financing perspective, did both parties reach the best possible arrangement?

I would like to assure you that I am collecting only publicly available information without any sensitive data. Your opinion would be very valuable for me and my thesis and I would be grateful if you replied to me. If you have any questions, do not hesitate to contact me. Also feel free to forward this mail to any institution that might be able to answer the questions as well.

Kind regards

Marek Hajek

Príloha č. 4 – Odpoveď od pana PhDr. Radovana Čikeše, PhD.

Dobrý deň,

posielam odpoveď k Vaším otázkam.

1. Cirkevné reštitúcie umožnil zákon č. 282/1993 Z. z. o zmiernení niektorých majetkových krívd spôsobených cirkvám a náboženským spoločnostiam upravený novelou č. 97/2002 Z. z. Zákon predpokladal len zmiernenie následkov niektorých majetkových krívd. Nezakladal teda právo na vrátenie celého majetku cirkvi alebo náboženskej spoločnosti, ktorý prešiel v rozhodnom období z viacerých titulov do vlastníctva štátu, resp. iných povinných osôb a ani finančné kompenzácie za nevrátený majetok. Zákonom č. 161/2005 Z. z. o navrátení vlastníctva k nehnuteľným veciam cirkvám a náboženským spoločnostiam a prechode vlastníctva k niektorým nehnuteľnostiam sa spresnili a rozšírili možnosti reštituovať cirkevný majetok. Pri schvaľovaní zákona č. 161/2005 Z. z. prijala Národná rada SR uznesenie č. 1551 zo 17. marca 2005, ktorým vyhlásila, že nadobudnutím účinnosti predmetného zákona považuje proces reštitúcií majetku cirkví a náboženských spoločností za uzavretý. Reštitučný proces je teda z právneho hľadiska jednoznačne uzavretý.

Na základe aktuálnej potreby bližšie ozrejmiť a analyzovať úspešnosť procesu reštitúcie v Slovenskej republike bolo zo strany ministerstva kultúry zistené, že štruktúra a rozsah cirkevného majetku sa po roku 1918 výrazne menili. K jeho presnej štatistike neexistujú dostatočne hodnoverné údaje. Podľa údajov slovenského ministerstva pôdohospodárstva z januára 1948 predstavovali cirkevné pozemky pred znárodnením cca. 140 tisíc ha.

V rámci procesu reštitúcií po roku 1993 sa odovzdalo cirkvám spolu 109 tisíc ha. pozemkov (Slovenský pozemkový fond celkom 40,4 tisíc ha poľnohospodárskych pozemkov a Lesy SR spolu 68,8 tisíc ha lesných pozemkov). Do tohto súhrnného čísla nie sú zarátané pozemky, ktoré boli cirkvám vydané od iných povinných osôb a ich celkový počet poznajú len samotné cirkevné subjekty. Pri porovnaní pôvodného cirkevného majetku z roku 1948 s uvedeným reštituovaným súhrnom je úspešnosť už realizovaného reštitučného procesu na úrovni minimálne 78%. Cirkvi neposkytli konkrétne údaje a kvantifikáciu nereštituovaného majetku. Argument nereštituovaného majetku však ovplyvňoval diskusiu o novom finančnom modeli podpory štátu cirkvám.

2. Reštitučný proces v krajinách V4 je veľmi rozdielny. Ovplyvňuje ho rozdielna legislatíva, model vzťahu štátu a cirkví a rozdielna religiozita. Výrazným faktorom je najmä odlišná forma a rozsah etatizácie cirkevného majetku. O rovnakom procese zoštátňovania cirkevného majetku možno hovoriť len v prípade Českej republiky a Slovenska z dôvodu spoločného štátu. Reštitučný proces po roku 1993 v Slovenskej republike však nebol naviazaný a spájaný s novým modelom financovania cirkví, na rozdiel od Českej republiky, a prakticky sa po právnej stránke uzavrel v roku 2005.

3. Financovanie cirkví zo strany štátu sa na Slovensku riadi od roku 2020 novým zákonom. Parlament schválil 16. októbra 2019 veľkou ústavnou väčšinou zákon č. 370/2019 Z. z. o finančnej podpore činnosti cirkví a náboženských spoločností. Zákon nadobudol účinnosť 1. januára 2020 a nahradil tak obsahovo a ideovo už nevyhovujúci zákon č. 218/1949 Zb. o hospodárskom zabezpečení cirkví a náboženským spoločnostiam štátom.

Samotný text nového právneho predpisu je výsledkom dvojročnej spolupráce medzi ministerstvom a poverenými zástupcami cirkví. Zákon stanovil, že výška príspevku pri jednotlivých cirkvách zostane minimálne na úrovni roka 2019, čo výrazne pomáha menším cirkvám. Výpočet celkovej sumy príspevku štátu je výsledkom sčítania súčasnej úrovne dotácie pre cirkvi a každoročného nárastu dotácie (indexácia) zohľadňujúceho rast inflácie a mieru valorizácie plátov zamestnancov pri výkone práce vo verejnom záujme. Rozdelenie indexovanej sumy vychádza z jediného faktoru – počtu veriacich. Cirkvi môžu použiť príspevok štátu napríklad na financovanie výdavkov súvisiacich s bohoslužobnou, výchovnou, charitatívnou a kultúrnou činnosťou cirkvi, vrátane mzdových a prevádzkových nákladov.

Schválenie zákona možno vnímať ako prelomové rozhodnutie vo vzťahoch štátu a cirkví, ktoré zabezpečuje kontinuitu partnerskej spolupráce medzi štátom a cirkvami a prináša jasné a transparentné pravidlá podpory ich činnosti so zachovaním vzájomnej solidarity s menšími cirkvami. Novoprijatý zákon má potenciál byť dlhodobým riešením. Pre viac informácií odporúčam stránku ministerstva www.culture.gov.sk

S pozdravom

PhDr. Radovan Čikeš, PhD.

poverený riaditeľ cirkevného odboru

Príloha č. 5 – Odpoveď od pani Mgr. Ilony Landové

Vážený pane, dobrý den,

k Vaším otázkám uvádzime:

Jak hodnotíte realizaci církevních restitucí v České republice?

Církevní restituce byly a jsou realizovány dle zákona č. 428/2012 Sb., o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi a o změně některých zákonů (zákon o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi, ZMV). Tento zákon svěřil rozhodovací činnost ve správním řízení v oblasti restitucí majetku církvím a náboženským společnostem pozemkovým úřadům, které již měly zkušenosti s restitucemi zemědělského majetku dle zákona č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku (zákon o půdě). Od 1.1.2013 nabyl účinnost zákon č. 503/2012 Sb., o Státním pozemkovém úřadu a o změně některých souvisejících zákonů. Tímto zákonem došlo ke spojení dosavadní soustavy pozemkových úřadů a zbytkových agend Pozemkového fondu ČR a vytvoření nové organizační složky státu s názvem Státní pozemkový úřad, který je správním úřadem s celostátní působností.

Státní pozemkový úřad dle § 1 odst. 5 písm. b) uvedeného zákona o Státním pozemkovém úřadu (SPÚ) vykonává působnost dle zákona o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi. Krajské pozemkové úřady pak v souladu s ust. § 2 odst. 4 zákona o SPÚ rozhodují jako správní orgány prvního stupně, tedy i dle ZMV a o odvolání proti jejich rozhodnutí rozhoduje ústředí, pokud jiný právní předpis nestanoví jinak.

Dle § 22 odst. 1 zákona o SPÚ Česká republika vstoupila do všech práv a povinností Pozemkového fondu České republiky, a to včetně postavení Pozemkového fondu České republiky, jako povinné osoby podle zákona o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi. K výkonu těchto práv a povinností se stal příslušným Státní pozemkový úřad.

Státní pozemkový úřad vystupoval tedy při realizaci ZMV ve dvojí roli. Jednak jako povinná osoba, uzavíral dohody o vydání zemědělské nemovité věci dle § 9 odst. 2 ZMV a pak také jako správní orgán, který dle zákona o majetkovém vyrovnání s církvemi rozhodoval ve správním řízení dle § 9 odst. 3 až 6 ZMV.

Tato dvojí úloha SPÚ byla zpočátku kritizována oprávněnými osobami, měly dojem, že SPÚ nemůže ve správním řízení rozhodovat nestranně, zejména tam, kde je povinnou osobou, a tedy i účastníkem řízení.

V průběhu vyřizování restitučních nároků církví a náboženských společností se dle našeho názoru ukázalo, že správní orgány rozhodují nestranně, nedocházelo ke zneužití postavení SPÚ jako povinné osoby a správního orgánu.

Podle našeho hodnocení realizace ZMV probíhala ve srovnání s uskutečňováním restitucí dle zákona o půdě rychleji, i když samozřejmě chyběla judikatura, kterou by SPÚ mohlo při své rozhodovací činnosti využít. Zákonné podmínky, které musely být pro vydání nemovitostí oprávněným osobám dle zákona o majetkovém vyrovnání s církvemi splněny, byly sice v mnohém podobné se zákonem o půdě, ale v něčem rozdílné. Například v zákoně o půdě neexistovala jako překážka vydání skutečnost, že část požadovaného pozemku nebo stavby je potřebná pro uskutečnění veřejně prospěšné stavby dopravní nebo technické infrastruktury, vymezenou ve schválené územně plánovací dokumentaci, pro kterou lze práva k pozemkům a stavbám vyvlastnit; to neplatí, postačí-li pro veřejně prospěšnou stavbu zřízení věcného břemene, viz ust. § 8 odst. 1 písm. f) ZMV. Obdobně je to i s ust. § 8 odst. 1 písm. h) ZMV, ve kterém se uvádí, že nelze vydat: „věc konfiskovanou na základě dekretu prezidenta republiky č. 12/1945 Sb., o konfiskaci a urychleném rozdělení zemědělského majetku Němců, Maďarů, jakož i zrádců a nepřátel českého a slovenského národa, nebo dekretu prezidenta republiky č. 108/1945 Sb., o konfiskaci nepřátelského majetku a Fondch národní obnovy.“ Odlišně je vykládána i překážka vydání pozemku z důvodu zastavěnosti pozemku stavbou, i když překážka zastavěnosti je definována i v zákoně o půdě.

Obecně se dá říci, že realizace církevních restitucí probíhala a probíhá rychleji než restituce zemědělského majetku dle zákona o půdě, přestože judikatura neexistovala, a to konkrétně u výše zmíněných překážek vydání. Církevní restituce jsou téměř ukončeny, výjimku tvoří nové výzvy oprávněných osob na vydání majetku v důsledku žalob podaných oprávněnými osobami dle ust. § 18 odst. 1 ZMV, popř. ty případy, kde je řízení o vydání přerušeno s ohledem na nevyjasněnou otázku oprávněnosti nároku, tedy zda žadatel o restituci splňuje postavení oprávněné osoby. Přestože provádění zákona o majetkovém vyrovnání s církvemi probíhalo souběžně s transformací soustavy pozemkových úřadů a Pozemkového fondu ČR, jeví se nám způsob, jakým se nový úřad – Státní pozemkový úřad zhostil realizace ZMV, jako vcelku úspěšný, přičemž zejména zpočátku bylo využito zkušeností s restitucemi pracovníků bývalých pozemkových úřadů.

Hodnotit kvalitu zákona nám nepřísluší. Jako zaměstnanci nebo státní úředníci správního úřadu máme za povinnost zákony realizovat a plně je respektovat.

Jaký je Váš názor na restituční proces v ostatních zemích V4?

Restitučním procesem v ostatních zemích V4 jsme se nezabývali, s ohledem na tuto skutečnost jej nemůžeme hodnotit.

Je systém financování církví správně nastaven z pohledu státu a církví?

Domníváme se, že systém financování církví je výsledkem politického konsensu a legislativního procesu, byl schválen a je tedy závazný. Jeho hodnocení nám nepřísluší.

Doufáme, že jsme Vám nepatrně přispěli k získání podkladů pro vaši diplomovou práci a přejeme Vám úspěšné zakončení studia.

S pozdravem

Příloha č. 6 – Odpověď od pana Andrzeje Rudlickiho

Dear Sir,

In answer to Your e- mail from march the 5th 2021 concerning Church Restitutions and its financing in Visegrad countries Department of Confessions and National and Ethnic Minorities (DWRMNiE) represents position that above mentioned restitution of property to Churches and religious organisations was executed according to the letter of relevant law.

The church restitution was a part of regulatory procedures conducted by regulatory commissions composed of representatives of the government and representatives of churches and religious organisations. Clerical staff was provided by DWRMNiE.

Due to social and economic changes in Poland in last 80 years simple return to status quo ante was impossible and above mentioned regulatory commissions made their utmost to reach satisfying compromise between all stakeholders. The acts of law which regulated the church restitution process were created with participation of all stakeholders.

In the opinion of DWRMNiE whole church restitution process, also in area of financial compensation, should be considered successful.

In answer to Your question 2 DWRMNiE does not carry comparative analyses of relevant legislation in other countries of the Visegrad Group.

With regards,